

Kushtet sociale dhe ekonomike në pjesën veriore të Kosovës

Perceptimet lidhur me kujdesin shëndetësor, arsimin, mirëqenien sociale dhe punësimin

Mbështetur nga:

British Embassy
Pristina

MINISTRY FOR FOREIGN
AFFAIRS OF FINLAND

Kontribuuesit

Jérémie Zeitoun, Ivan Shalev, Ivana Artonović, Sanja Lazarević, Gianluigi Nico

Njohje

ECMI Kosova i është mirënjohëse Ministrisë së Punëve të Jashtme të Finlandës dhe Ambasadës britanike në Prishtinë për mbështetjen e tyre në realizimin e këtij botimi. ECMI Kosova gjithashtu rikujton se raporti nuk pasqyron domosdoshmëri pikëpamjet e këtyre institucioneve.

ECMI Kosova

ECMI Kosova është organizatë joqeveritare e angazhuar me çështje të komuniteteve pakicë në Kosovë, me qëllim të zhvillimit të institucioneve përfshirëse, përfaqësuese, dhe të ndjeshme ndaj komuniteteve, institucione këto, që mbështesin një Kosovë të qëndrueshme shumetnike.

ECMI Kosova kontribuon në zhvillimin, forcimin dhe zbatimin e legjislacionit përkatës, dhe përkrah institucionalizimin e mekanizmave qeveritare të ndërlidhur me çështje të komuniteteve duke rritur gjithashtu kapacitetin e aktorëve të shoqërisë civile dhe qeverisë për t'u angazhuar me njëri-tjetrin dhe bashkëpunuar në mënyrë konstruktive dhe të qëndrueshme.

Qendra Evropiane për Çështje të Pakicave

<http://www.ecmikosovo.org>

Str. Nena Terezë Nr. 41, Apt. 29
10000 Prishtinë, Kosovo Tel.
+381 (0)38 224 473

Str. Cika Jovina Nr. 3, I floor
38220 Mitrovicë, Kosovo
Tel. +381 (0) 64 00 55 488 / +386 (0) 49 44 63 65

Copyright - E drejta e autorit

© Qendra Evropiane për Çështje të Pakicave – ECMI Kosova, qershor 2012. Të gjitha të drejtat janë të rezervuara. Asnjë pjesë e këtij publikimi nuk mund të riprodhohet, të ruhet në ndonjë sistem të rikthyeshëm apo të përdoret në ndonjë formë apo mënyrë tjetër, elektronike, mekanike, të foto-kopjimit, dhe incizimit, jashtë marrëveshjes paraprake me ECMI Kosovën.

Referencë publikim: PP#01 (18 January 2013)

Përmbajtja

Përmbledhje.....	4
1. Arsimi	8
1.1. Perceptimet e përgjithshme	8
1.2. Kalimi nga arsimi në punësim	10
1.3. Arsimi joformal.....	12
1.4. Arsimi gjithëpërfshirës	13
2. Kujdesi shëndetësor.....	15
2.1. Perceptimet e përgjithshme	16
2.2. Kujdesi shëndetësor riprodhues	18
2.3. Abuzimi me substanca	19
3. Mirëqenia Sociale.....	21
3.1. Gjetjet e përgjithshme	22
3.2. Programet dhe shërbimet publike	23
3.3. Siguria.....	25
4. Punësimi dhe Ekonomia Lokale	27
4.1. Tregu i Punës.....	28
4.2. Zhvillimi Ekonomik	29
Vërejtje përmbylëse.....	33
Rekomandime	34
Shtojcat	35
1. Pyetësi	35
2. Metodologjia.....	35
3. Mostra.....	35
4. Përgjigjet e plota në pyetësor	35

Përmbledhje

Qëllimi i këtij raporti është që të vërë në qendër të vëmendjes çështjet me të cilat përballen banorët e veriut të Kosovës në jetët e tyre të përditshme, për të shprehur nevojat, shqetësimet dhe aspiratat e tyre. Në vlerësimin e perceptimeve lokale në lidhje me cilësinë e jetës, raporti ka për qëllim të ofrojë të dhëna të dobishme për aktorët vendorë dhe ndërkombëtarë të interesuar për stabilizimin dhe zhvillimin e pjesës veriore të Kosovës, duke anashkaluar çështjet politike.

Për këtë, ECMI Kosova ka kryer një studim në shkallë të gjerë në katër komunat e Mitrovicë Veriore, Leposaviq, Zubin Potok dhe Zveçan. Një ekip prej 11 hulumtuesve lokalë ka realizuar një mostër prej 721 të anketuarve nga nivele të ndryshme arsimore, statut të punësimit, përkatësisë etnike, gjinisë dhe moshës. Një analizë sasiore dhe cilësore është kryer me mbështetjen e aktorëve kyç gjatë punëtorive konsultuese.

Ky raport është hartuar për të ndjekur strukturën e pyetësorit të përdorur në studim. Raporti përmbledh gjetjet kryesore në katër shtyllat e kushteve dhe/apo situatës socio-ekonomike: arsimi, shëndetësia, mirëqenia sociale, punësimi dhe ekonomia lokale. Për secilën prej katër shtyllave raporti shqyrton çështjet specifike për pjesën veriore të Kosovës dhe ofron analiza relevante bazuar në vëzhgimet në terren.

Gjetjet kryesore të këtij studimi janë si më poshtë:

Arsimi:

- Perceptimet rreth arsimit formal janë përgjithësisht pozitive.
- Arsimi formal është konsideruar i pamjaftueshëm në zgjerimin dhe/apo krijimin e mundësive të punësimit.
- Arsimi joformal është konsideruar mënyrë e besueshme për krijimin e shkathtësive për punësim.
- Arsimi gjithëpërfshirës për njerëzit me aftësi të kufizuara është penguar nga diskriminimi ekzistues, mungesa e trajnimit dhe pajisjeve shkollore.

Kujdesi Shëndetësor:

- Perceptimet në lidhje me cilësinë e shërbimeve të kujdesit shëndetësor në përgjithësi janë pozitive, por janë negative në lidhje me cilësinë e pajisjeve mjekësore.
- Niveli i vetëdijes në lidhje me kujdesin shëndetësor riprodhues është i ulët.
- Niveli i varësisë dhe keqpërdorimit me substanca është i nën-raportuar.

Mirëqenia Sociale:

- Pjesëmarrja dhe ndihmat e përfituara nga skemat e ndihmës sociale është perceptuar si e pamjaftueshme.
- Programet dhe shërbimet publike për të moshuarit dhe personat me aftësi të kufizuara janë konsideruar të pakënaqshme.

- Programet kulturore janë konsideruar si të pakënaqshme, sidomos nga anketuesit e rinj.
- Ekziston ndjenja e mirë e sigurisë, pavarësisht perceptimeve për mangësitë e kapaciteteve të autoriteteve lokale për t'iu përgjigjur dhunës.

Punësimi dhe ekonomia lokale:

- Punëtorët me vende të pasigurta të punës janë të mbi-përfaqësuar në tregun e punës.
- Sektori publik është konsideruar si burimi më i besueshëm i punësimit kurse sektori privat nuk konsiderohet si i tillë.
- Sektori privat dhe ai bujqësor nuk janë konsideruar të jenë burime të fuqishme të gjenerimit të ardhurave.
- Infrastruktura në të gjithë sektorët është konsideruar të jetë në nivelin mesatar.

Bazuar në këto gjetje, janë formuluar një sërë rekomandimesh, duke adresuar fushat kryesore nga secila shtyllë që kanë nevojë për përmirësim. Rekomandimet mund të ndihmojnë palët e interesuara për përcaktimin e prioriteteve në përpjekjet e tyre për të përmirësuar kushtet socio-ekonomike lokale dhe të përfitojnë në mënyrë të kuptueshme nga gjetjet e këtij studimi.

Hyrje

Ekziston një diskutim i rëndësishëm në politikën e veriut të Kosovës, ndërsa problemeve të përditshme dhe cilësisë së jetës së atyre që jetojnë në këtë zonë u kushtohet shumë më pak vëmendje. Ky raport synon **të ndërtojë një vështrim tërësor të jetës së përditshme të njerëzve** në këtë zonë gjeografike, për të paraqitur informacion mbi mënyrën se si njerëzit perceptojnë ofrimin e shërbimeve publike në sektorë të tillë si, edukimi, kujdesi shëndetësor, mirëqena sociale, dhe çështjet e tjera të tilla si mirëqenia personale, siguria, si dhe perspektivat ekonomike. Në lidhje me çdo lëmi, ky raport synon të **anashkalojë çështjet politike** të adresuara në shumicën e studimeve të bëra për veriun e Kosovës, në mënyrë që të përqendrohet në çështjet praktike. Raporti nuk synon të ofrojë përgjigje për pyetjet faktike ose për t'i siguruar qeverisë receta dhe/apo përshkrime politike, por në vend të kësaj synon të shpreh shqetësimet e qytetarëve në mënyrë që ata të kenë mundësinë të komunikojnë përvojat e tyre aktuale për sa i përket jetës së tyre të përditshme dhe se si ata ndihen në lidhje me këtë përvojë. Ky raport **i dedikohet të gjithë aktorëve aktivë në pjesën veriore të Kosovës**, si një kontribut për zhvillimin e strategjive të tyre të ndërhyrjes për masat drejt realizimit të një stabiliteti të qëndrueshëm.

Duke marrë parasysh numrin e vlerësuar të popullsisë që jetojnë në veri të Kosovës, ndërmjet 100.000 dhe 120.000 banorë,¹ ECMI Kosova ka zgjedhur **metodologjinë** e mostrës me më pak përpjekje ose vështirësi, me një ndarje gjeografike të bazuar në të dhënat aktuale të numrit të popullsisë në rajon. Ky raport paraqet një pasuri të informacionit si rezultat i analizës sasiore dhe cilësore të përgjigjeve të një pyetësori të administruar në një mostër prej 721 të anketuarve që jetojnë në katër komunat e veriut të Kosovës, Mitrovicë Veriore², Leposaviq, Zubin Potok dhe Zveçan. Kjo mostër përfshin të anketuarit e moshave dhe përkatësive të ndryshme etnike. Është vërejtur një bilanc i rreptë gjinor. Të gjithë pyetësorët janë mbledhur nga një ekip prej 11 hulumtuesve lokalë nën mbikëqyrje e vazhdueshme të personelit të ECMI Kosovës. Analiza cilësore dhe sasiore e të dhënave të mbledhura në terren është kryer nga një ekip i përbërë nga një sociolog, një ekspert i statistikave dhe një hulumtues. ECMI Kosova ka mbajtur dy punëtori konsultative, një në Mitrovicën e Veriut dhe një në Prishtinë, për të paraqitur gjetjet kryesore dhe për të marrë reagime paraprake të aktorëve përkatës lokalë dhe ndërkombëtarë. Të gjitha komentet përkatëse të mbledhura gjatë këtyre dy punëtorive janë përfshirë në këtë raport.

Megjithatë, metodologjia e zgjedhur gjithashtu shfaq **kufizime** të caktuara për t'i mbajtur në mend gjatë leximit të raportit. Së pari, ndërkohë që mostra lejon ndarjen sipas moshës, komunës, dhe gjinisë me një nivel të lartë të besimit, të dhënat e ndara në bazë të përkatësisë etnike duhet të përdoren me shumë kujdes meqë disa bashkësi etnike përbëjnë një numër absolutisht të ulët, duke mos lejuar interpretim shkencërisht të shëndoshë. Lexuesi duhet gjithashtu të jetë shumë i kujdesshëm në interpretimin e rezultateve të treguara në Grafikët e të dhënave të papërpunuara. Në veçanti, lexuesi duhet të jetë i

¹ Bazuar në *Profilet Komunale të OSBE-së dhe vlerësimeve të Hartës Etno-politike të ECMI Kosovës* sepse Regjistrimi i popullsisë dhe i banesave I vitit 2011 në Kosova nuk ka përfshirë komunat në veri të Kosovës; Shih gjithashtu *ECMI Kosova, Studim i shkurtër: Komunitetet pakicë në rezultatet e Regjistrimit të popullsisë të vitit 2011 në Kosovë*, dhjetor 14, 2012.

² Mitrovica e Veriut është nën autoritetin e Administratës së UNMIK-ut në Mitrovicë (AUM) për zonën në veri të lumit Ibër dhe kështu "komunë" me të drejta jo të plota. Megjithatë në studim është konsideruar si komunë për arsye të thjeshtëimit dhe për qëllimet e këtij raporti.

vetëdijshëm për nivelin shumë të ndryshëm arsimor të të anketuarve nga radhët e komuniteteve, që tregojnë një kapacitetet të pabarabartë në arsyetimin e përgjigjeve të dhëna. Përveç kësaj, lexuesi duhet të ketë parasysh që raporti adreson perceptimet, që do të thotë se deklaratimet nga të anketuarit janë vlerësuar si të tilla dhe jo si deklarata të sakta faktike. Edhe pse pyetësi është hartuar në atë mënyrë që shmang çështjet politike dhe nuk ka lejuar njëanshmëri politike në përgjigjet e pjesëmarrësve, ndërhyrjet politike nuk mund të përjashtohen krejtësisht nga opinionet e disa të anketuarve. Përfundimisht, të anketuarit nga komunitetet e ndryshme i referohen sistemeve të ndryshme ekzistuese kur shprehin shqetësimet e tyre në lidhje me arsimin, shëndetësinë, dhe aspektin e mirëqenies sociale.

Në paraqitjen e rezultateve të anketës, **struktura e këtij raporti përputhet me katër shtyllat** e përcaktuara në metodologjinë shkencore dhe në pyetësor: arsimi, shëndetësia, mirëqenia sociale, punësimi dhe zhvillimi ekonomik lokal.

- Gjetjet e këtij studimi në fushën e **arsimit** adresojnë pyetje në lidhje me cilësinë e arsimit, infrastrukturën shkollore, numrin dhe cilësinë e personelit mësimor, krahasimin ndërmjet profilit arsimor të të diplomuarve dhe kërkesës nga tregu i punës. Pjesëmarrësit gjithashtu janë të inkurajuar të shprehin pikëpamjet e tyre në më shumë fusha të veçanta tematike të tilla si efikasiteti dhe tipologjia e arsimit joformal dhe gjithëpërfshirjen e arsimit formal për njerëzit apo nxënësit me nevoja të veçanta dhe aftësi të kufizuara.
- Sa për seksionin e **kujdesit shëndetësor**, raporti së pari përpiket të analizojë çështje të tilla si qasje në kujdesin shëndetësor, perceptimet rreth cilësisë së tij, duke përfshirë edhe atë të personelit dhe të infrastrukturës. Më pas raporti fokusohet në shëndetin riprodhues dhe keqpërdorimin me substanca dhe varshmërinë nga to.
- Pjesa e **mirëqenies sociale** përfshin jo vetëm mirëqenien publike sociale siç janë skemat e transferimit të parave të gatshme, por edhe dhunën mes moshatarëve, zhvillimin e të rinjve, problemet me të cilat ballafaqohen njerëzit e rrezikuar dhe/apo të cënueshëm dhe, më në përgjithësi, dinamizmin e ofertës kulturore në këtë zonë.
- Së fundi, gjetjet në fushën e **punësimit dhe ekonomisë lokale** përpiqen të nxjerrin në pah tiparet kryesore të tregut të punës, perspektivat e punësimit në sektorin publik dhe privat, situatën e përgjithshme të NVM-ve, si dhe potencialin e bujqësisë për zhvillim.

1. Arsimi

Qasja në arsim cilësor është një pjesë e rëndësishme për ndërtimin e një ambienti të fortë dhe të qëndrueshëm social në Mitrovicën Veriore, Leposaviq, Zubin Potok dhe Zvečan. Sipas Propozimit gjithëpërfshirës për zgjidhjen e statusit të Kosovës (PGJS),³ ofrimi i arsimit publik dhe formal është përgjegjësi e komunës⁴. Megjithatë, komunat veriore gjithashtu pranojnë dhe/ose marrin mbështetje të konsiderueshme dhe direktiva nga institucionet serbe, sidomos për sa i përket aspektit të arsimit në gjuhën serbe e cila mbetet plotësisht nën juridiksionin e Beogradit. Janë ngritur pyetje në lidhje me atë nëse njerëzit do të vazhdojnë të qëndrojnë/jetojnë në rajon pa qasje në këtë arsim,⁵ që ka një reputacion të mirë në rajon. Për më tepër, realiteti i ekzistencës së dy sistemeve paralele të arsimit për komunitete të ndryshme etnike nënkupton mospërputhje në drejtim të njohjes së diplomave shkollore, si brenda ashtu dhe jashtë Kosovës.

Në përpjekje për të mbështetur një pikëpamje më të informuar mbi çështje të lidhura, mostra e të anketuarve përfiton nga perceptimet e personave të moshave të ndryshme, me nivele të ndryshme të arsimit formal dhe joformal, dhe që u takojnë komuniteteve të ndryshme. Megjithatë, të gjithë të anketuarit ndajnë të njëjtin ambient gjeografik dhe socio-ekonomik dhe kështu kanë interes në përmirësimin e sistemeve aktuale arsimore në komunat e tyre.

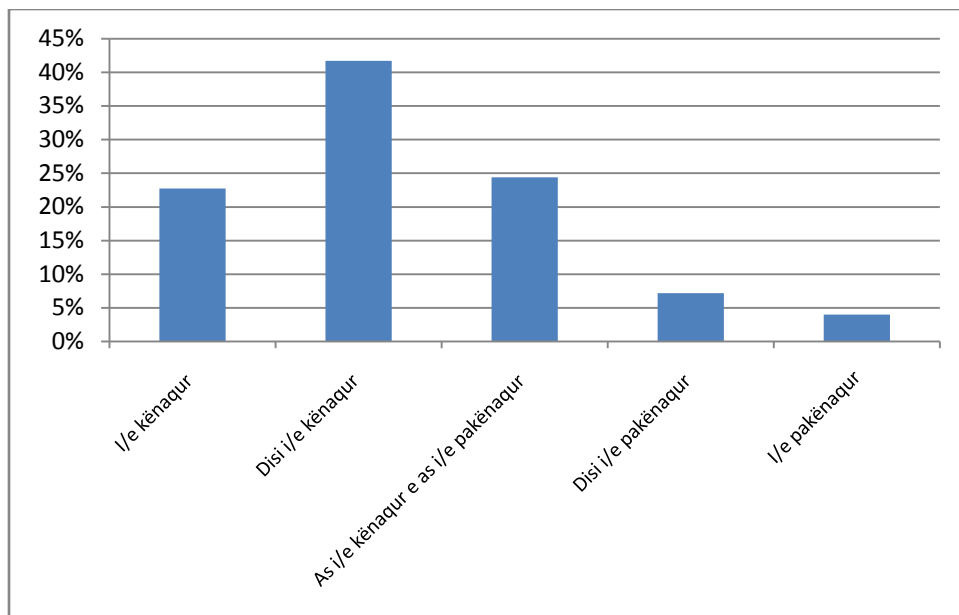
1.1. Perceptimet e përgjithshme

Në të katër komunat, perceptimet në lidhje me ofrimin e arsimit formal janë përgjithësisht pozitive. Siç tregon Grafiku 1, shumica e të anketuarve shprehin të paktën një nivel të kënaqshmërisë: 22,73% janë të kënaqur dhe 41,70% janë disi të kënaqur. Ata që shprehin një shkallë të pakënaqësisë janë një përqindje e vogël prej 11,18% të totalit të mostrës, duke lënë 24,38% që nuk janë as të kënaqur e as të pakënaqur.

³ Propozimi gjithëpërfshirës për zgjidhjen e statusit të Kosovës, 'Ahtisaari Plan', <http://www.unosek.org/>.

⁴ Letër e Këshillit të Sigurimit të OKB-së, 26 mars 2007, nga Sekretari i Përgjithshëm drejtuar Presidentit të Këshillit të Sigurimit, Shtojca, Propozimi gjithëpërfshirës për zgjidhjen e statusit të Kosovës, 26 mars 2007, në Nenin 4.1.1.

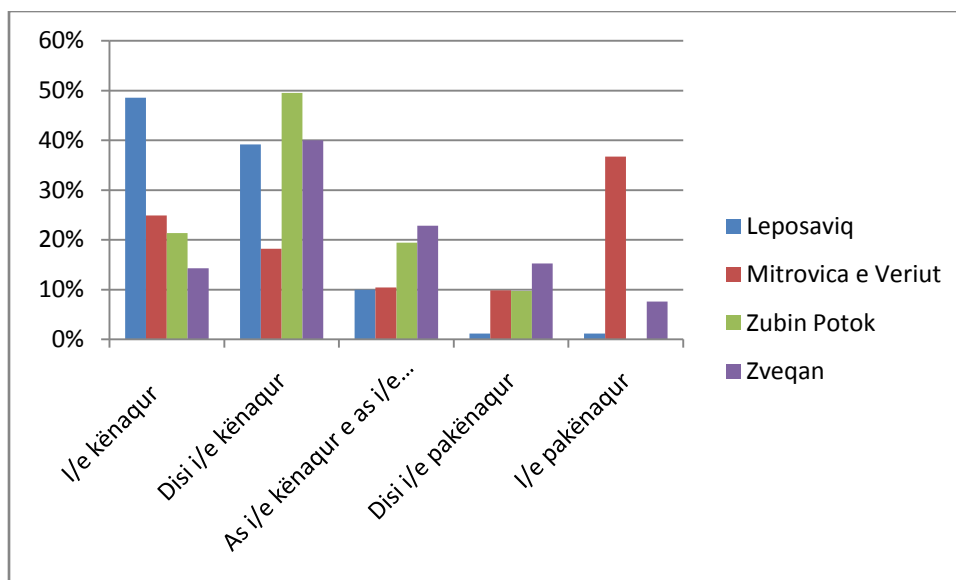
⁵ Grupi Ndërkombëtar i Krizave -- *Setting Kosovo Free: Sfidat e mbetura*, 10 shtator 2012 në dispozicion në <http://www.crisisgroup.org/~media/Files/europe/balkans/kosovo/218-setting-kosovo-free-remaining-challenges>, faqe 22.

Grafiku 1. "Në përgjithësi, a jeni të kënaqur me ofrimin e arsimit formal në zonën tuaj?"

Shumica e këtyre përgjigjeve neutrale vijnë nga Mitrovica e Veriut, ku 31,94% e pjesëmarrësve japin atë përgjigje, më shumë se në çdo komunë tjetër. Për krahasim, shumica e të anketuarve në Leposaviq, ose 49,42%, deklarojë të jenë të kënaqur, ndërsa 61,02% në Zubin Potok dhe 40,95% në Zveçan janë disi të kënaqur me ofrimin e shërbimit të arsimit formal.

Kjo renditje e përgjithshme ndërmjet komunave vazhdon në pyetje të lidhura ngushtë të cilat adresojnë perceptimet në lidhje me cilësinë e mësimdhënies. Siç është paraqitur në *Grafikun 2*, pjesëmarrësit në Leposaviq edhe njëherë japin përshtypjet më të larta, me 48.54%, janë shprehur të kënaqur me nivelin e mësimdhënies. Përgjigja më e zakonshme në Mitrovicën e Veriut, e dhënë nga 36,71%, është pakënaqësia me nivelin e mësimdhënies. Të anketuarit atje ishin gjithashtu kritik rreth pajisjeve shkollore, me 35,09% të pakënaqur ose disi të pakënaqur, por jo aq shumë sa në Zveçan, ku ata përbëjnë 45,28%. Kjo sigurisht kontribuon në nivelin relativisht të ulët të kënaqësisë me ofrimin e përgjithshëm të arsimit në atë komunë.

Grafiku 2. "A jeni të kënaqur me cilësinë e mësimdhënies?"

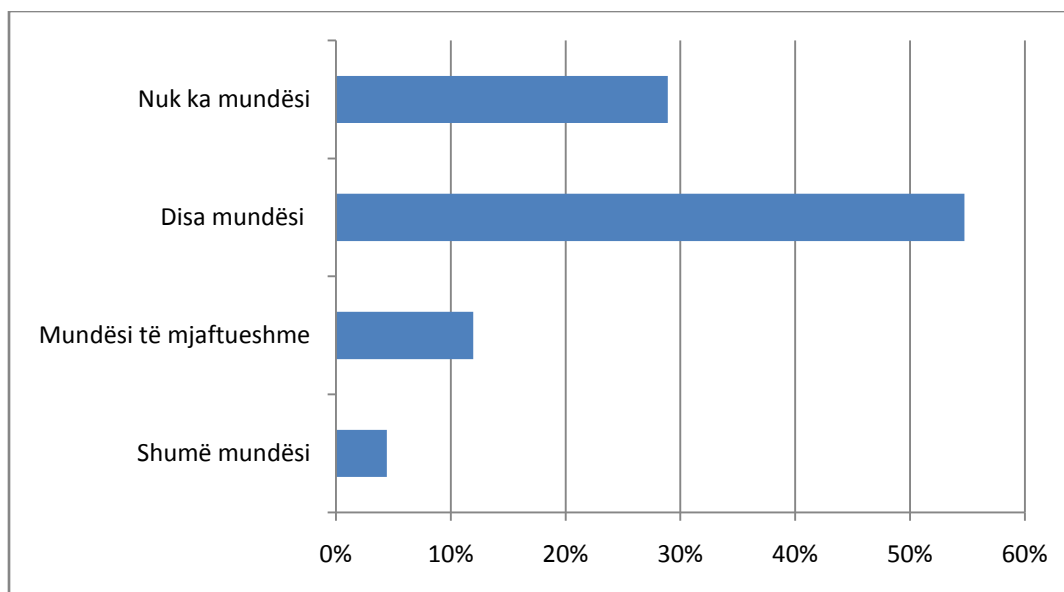
Kur analizohen dhe krahasohen këto reagime ndërmjet komunave, është shumë e rëndësishme të merret parasysh se këto përgjigje adresojnë perceptime dhe jo domosdoshmërisht realitetin objektiv të situatës aktuale. Për shembull, edhe pse Mitrovica e Veriut është më e kritikuar, ajo mbetet një qendër e rëndësishme për arsimin në veri të Kosovës me një universitet publik, një numër të madh të shkollave fillore dhe të mesme,⁶ madje edhe me institucione private të arsimit. Në anën tjetër, Leposaviqi pranon kritikën më të mirë, por ka infrastrukturën më të varfër dhe qasje shumë më të kufizuara në arsim.⁷ Në këtë mënyrë, duhet të merret parasysh se perceptimet negative në Mitrovicën Veriore janë të ndikuara dhe mund t'i atribuohen të anketuarve më mirë të informuar dhe më kritikë. Pavarësisht nga dallimet pas ndarjes së të dhënave sipas komunave, perceptimet e përgjithshme rreth arsimit në veri të Kosovës janë në përgjithësi pozitive.

1.2. Kalimi nga arsimi në punësim

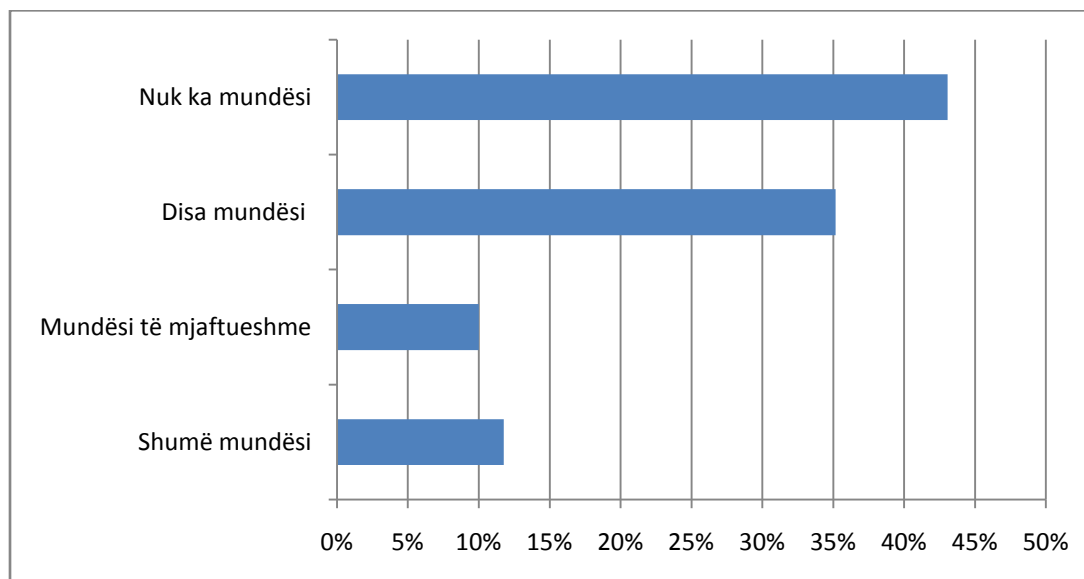
Përkundër ndjenjës së kënaqshmërisë, kalimi nga arsimi në punësim mbetet një sfidë shumë e vështirë. Kur u pyetën në lidhje me mundësitë e punësimit brenda fushës së tyre të studimit ose brenda zonës dhe/apo hapësirës gjeografike, të anketuarit shprehin një shkallë të lartë pesimizmi.

⁶ OSBE, Profilet e komunave: *Mitrovica*, Nëntor 2011 në dispozicion në <http://www.osce.org/kosovo/38678>.

⁷ OSBE, Profilet e komunave: *Leposaviqi*, Nëntor 2011 në dispozicion në <http://www.osce.org/kosovo/13120>.

Grafiku 3. "Pasi të diplomoheni, ose në qoftë se keni mbaruar studimet tashmë, deri në çfarë mase shihni mundësi për punësim në fushën tuaj të studimit?"

Grafiku 4. "Pasi të diplomoheni, ose në qoftë se keni mbaruar studimet tashmë, deri në çfarë mase shihni mundësi për punësim në zonën tuaj gjeografike?"

Siç e tregon *Grafiku 3*, shumica e pjesëmarrësve në veri të Kosovës, ose 54,72%, shohin pak mundësi për punë në fushën e tyre të studimit dhe një përqindje prej 28,90% nuk shohin asnjë mundësi. Këto proporcione janë të qëndrueshme në të gjitha komunat, përveç në Mitrovicë të Veriut, ku ata që nuk shohin asnjë mundësi përbëjnë një përqindje deri në 47,52%. Një pyetje identike që vlerëson mundësitë në të njëjtën zonë gjeografike sugjeron pesimizëm të ngjashëm, me 35,16% të të anketuarve që raportojnë pak mundësi dhe 43,08% të të anketuarve që nuk kanë fare mundësi.

Të anketuarit të cilët deklarojnë shumë mundësi në *Grafikun 4* megjithatë, janë pothuajse ekskluzivisht nga Mitrovica e Veriut. Kjo duket e papritur, marrë parasysh se gati gjysma e njerëzve në të njëjtën komunë raportojnë të mos kenë asnjë mundësi në pyetjen e mëparshme. Por fakti se 28,81% shohin shumë mundësi për punësim në atë komunë, derisa 30,75% të të anketuarve nuk shohin akoma asnjë mundësi, mund të shpjegohet me ekonominë lokale. Njerëzit që posedojnë diplomë universitare kanë perspektivë të punës, por shpesh është jashtë fushës së tyre të studimit, në institucionet joqeveritare dhe institucione të tjera apo edhe në dyqane⁸. Tregu i punës në Mitrovicën Veriore është në gjendje të sigurojë punë vetëm për lloje të caktuara të punëtorëve të kualifikuar⁹. Megjithatë, kjo është një zonë gjeografike e perceptuar mirë për shkak të ambientit të saj urban, që tërheq shumë njerëz të rinj nga qytetet dhe/apo zonat rurale. Megjithatë, studentët e shkencave sociale dhe humane janë një grup i të diplomuarve universitarë të cilët kanë vështirësi të gjejnë punësim në fushën e tyre. Edhe kur merret parasysh ky fakt, mbetet konsensusi i përgjithshëm që mundësitë e punësimit pas diplomimit janë të pamjaftueshme në të gjitha katër komunat në veri të Kosovës.

1.3. *Arsimi joformal*

Të gjeturat e mëparshme në mënyrë të qartë pasqyrojnë një mospërputhje mes kërkesës dhe ofertës së punës në Kosovën veriore. Një mënyrë për të kapërcyer hendekun në mes të arsimit dhe punësimit ose për të zbutur rrezikun e të punuarit/punësimit në fusha të tjera është rritja e arsimit joformal. Arsimi joformal është konsideruar si një mënyrë bindëse për të marrë aftësitë e nevojshme për tregun e punës, në bazë të 91% të të anketuarve në Leposaviq, 78% në Zveçan, 75% në Mitrovicë të Veriut, dhe 70% në Zubin Potok. Në secilën nga të katër komunat, kurset për mësimin e gjuhëve dhe aftësimin në IT-teknologji informative janë format më të popullarizuara të arsimit joformal, që përbën afërsisht gjysmën e sektorit.¹⁰

Të anketuarit në Zubin Potok janë relativisht më pak të bindur për dobinë e edukimit joformal, por kjo është përgjigje relativisht e pritur pasi që 34,12% e të anketuarve gjithashtu shprehin pakënaqësinë me cilësinë aktuale të arsimit joformal.¹¹ Lidhur me këtë perceptim negativ janë shfaqur rezultatet në *Grafikun 5*, kur pjesëmarrësit të cilët kanë përfituar nga arsimi joformal janë pyetur se kush u kishte ofruar këtë arsimi, Zubin Potoku qëndron relativisht dobët me praninë e OJQ-ve lokale, të cilat janë zakonisht ato që ofrojnë trajnime të tilla në komunat e tjera. Kjo prani e reduktuar mund të shpjegohet nga ambienti jo shumetnik në komunën e Zubin Potokut,¹² por edhe nga mungesa e objekteve dhe infrastrukturës, si një zonë më rurale. Në të kundërt, në Mitrovicën e Veriut, dhe në një masë të madhe në Leposaviq dhe Zveçan, OJQ-të janë ofruesi kryesor i edukimit joformal. Kjo nuk është e tillë në Zubin Potok, ku vetëm 22,73% raportojnë që marrin pjesë në trajnime identike të sponsorizuara nga OJQ-të.

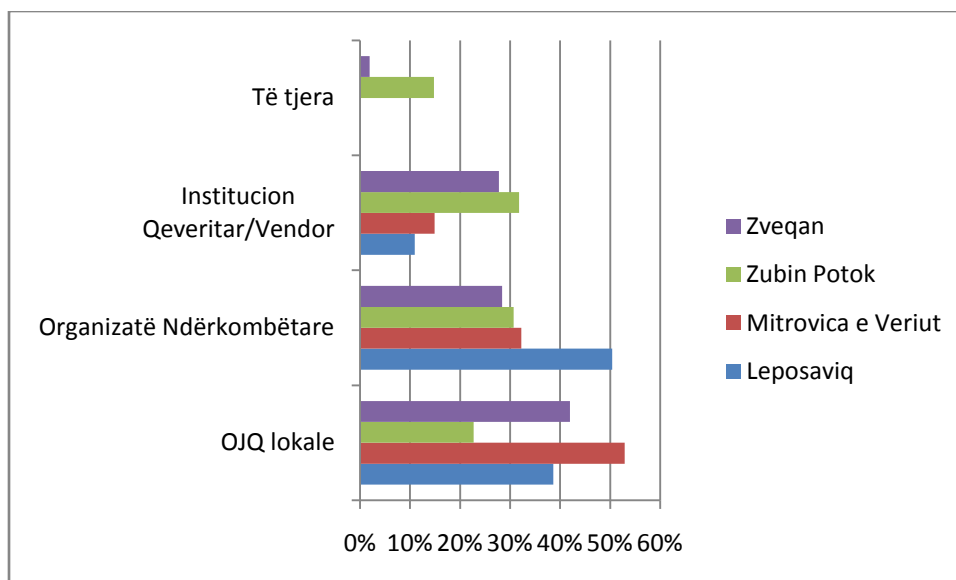
⁸ Konsultat e ECMI Kosovës me hulumtuesit lokal – Mitrovicë: 11 dhjetor, 2012.

⁹ *Shih gjithashtu 4.1 Tregu i punës*, faqe 28.

¹⁰ *Shih Shtojcën 1, Pyetja 2J: Për cilat lloje të arsimit joformal jeni të vetëdijshëm që ekzistojnë në zonën tuaj?*

¹¹ *Shih Shtojcën 1, Pyetja 2O: A mendoni se niveli aktual i arsimit joformal është i kënaqshëm?*

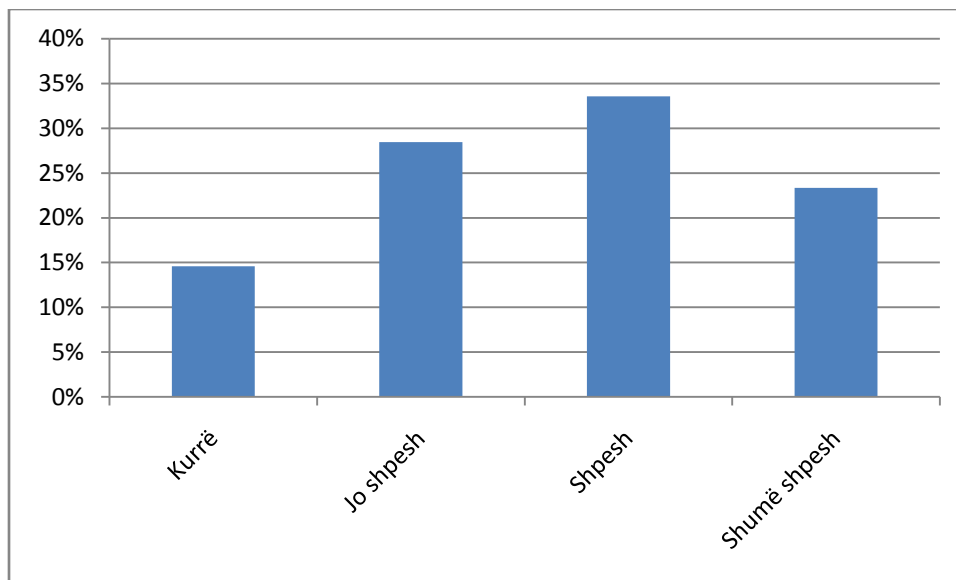
¹² OSBE, *Profilat e komunave: Zubin Potok*, nëntor 2011 në dispozicion në <http://www.osce.org/kosovo/13135>.

Grafiku 5. "Kush e ka ofruar këtë arsim joformal?"

1.4. Arsimi gjithëpërfshirës

Mungesa e përfshirjes në arsim në veri të Kosovës është një tjetër fokus i rëndësishëm i studimit. Ky raport fokusohet në njerëz me aftësi të kufizuara, edhe pse arsimi përfshirës ka të bëjë gjithashtu me njerëz me nevoja të ndryshme të veçanta. Edhe pse anketa nuk synonte njerëz të tillë në veçanti, megjithatë mund të nxirren disa konkluzione nga mostra e përgjithshme e përgjigjeve. *Grafiku 6* konfirmon se praktikrat diskriminuese janë perceptuar të ekzistojnë në shkallë të ndryshme në secilin nga katër komunat. Praktikrat e tilla mund të konsiderohen si diskriminuese edhe në kuptimin ligjor, siç bie fjala mungesa e qasjes fizike në objektet shkollore, apo bazuar në përkufizimet subjektive të individëve, siç është marginalizimi në jetën shoqërore. Shumica e të anketuarve raportojnë që ekziston diskriminimi ndaj personave me aftësi të kufizuara, 33,58% thonë që ndodh shpesh dhe 23,36% thonë që ndodh shumë shpesh.

Grafiku 6. "A mendoni se ka praktikë diskriminuese ndaj personave me aftësi të kufizuara në raport me nxënësit e tjerë?"

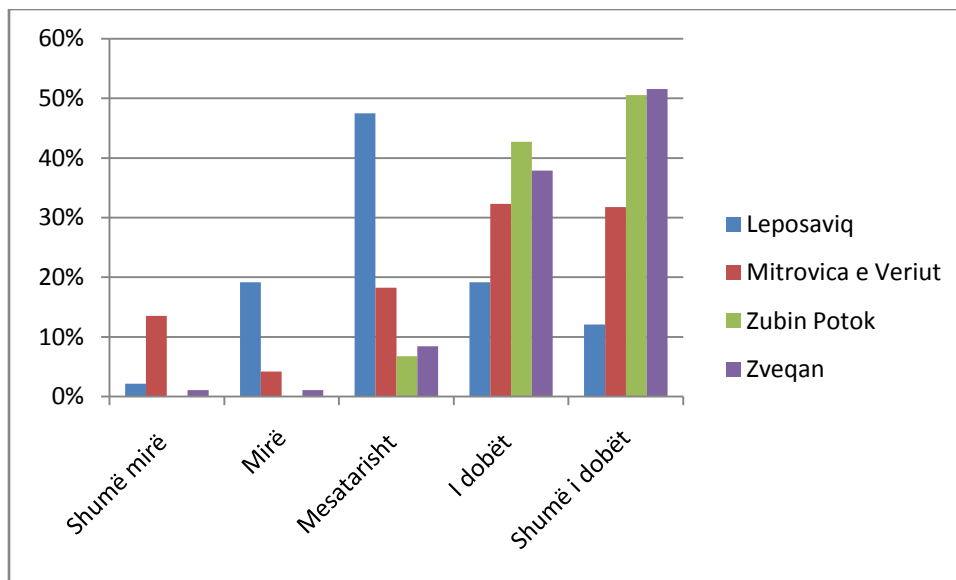
Përgjigjet më pozitive vijnë nga Leposaviqi dhe Zubin Potoku, por edhe atje 51,09% dhe 53,76% respektivisht bien nën "shpesh nuk ekziston", që do të thotë se diskriminimi ekziston. Përgjigjet në Mitrovicën Veriore ndryshojnë, por megjithatë një total prej 66,26% e pjesëmarrësve në anketë mendojnë se nxënësit me aftësi të kufizuara janë vënë në pozitë të pafavorshme shpesh ose shumë shpesh në raport apo krahasim me studentët e tjerë. Më kritikët ishin pjesëmarrësit e anketuar në Zveçan, ku jo vetëm që shumica e njerëzve, 40,38%, i perceptojnë praktikën diskriminuese shumë shpesh, por një përqindje jo-domethënëse ose e pakët prej 1,92%, mendojnë se ato praktika nuk ndodhin kurrë.

Ky perceptim i lartë i praktikave diskriminuese ndaj njerëzve me nevoja të veçanta dhe aftësi të kufizuara mund t'i atribuohet edhe cilësisë së mësimdhënies dhe infrastrukturës së përgjithshme të shkollës. Mungesa e burimeve dhe trajnimit në shkolla janë sfidat kryesore për zbatimin e standardeve ekzistuese ligjore dhe më tej përkeqësojnë ndërgjegjësimin e ulët në lidhje me arsimin përfshirës.¹³ Në Zveçan, 77,66% e të anketuarve konsiderojnë se cilësia e mësimdhënies në lidhje me njerëzit me nevoja të veçanta është nën mesatare, ose cilësi e varfër ose shumë e dobët.¹⁴ Siç shihet në *Grafikun 7*, mungesa e infrastrukturës shkollore për personat me aftësi të kufizuara është edhe më e dukshme. Një shumicë prej 50,56% e të anketuarve në Zubin Potok dhe 51,58% në Zveçan japin vlerësimin më të ulët të mundshëm, shumë të dobët, për cilësinë e pajisjeve përkatëse shkollore. Edhe të intervistuarit nga Leposaviqi dhe Mitrovica e Veriut, të cilët tentojnë të konsiderojnë cilësinë e mësimdhënies si relativisht të mirë,¹⁵ perceptojnë pajisjet shkollore si shumë më pak të kënaqshme për njerëzit me aftësi të kufizuara.

¹³ Konsultat e ECMI Kosovës me hulumtuesit lokal, Mitrovicë: 11 dhjetor, 2012.

¹⁴ *Shih Shtojcën 1, Pyetja 2G: Çfarë mendoni në lidhje me cilësinë e arsimit në aspektin e aftësive të mësimdhënësve në përmbushjen e nevojave të personave me aftësi të kufizuara?*

¹⁵ *Ibid.*

Grafiku 7 "Çfarë mendoni për cilësinë e arsimit në aspektin e pajisjeve për realizimin dhe/apo kënaqjen e nevojave të njerëzve me aftësi të kufizuara"?

2. Kujdesi shëndetësor

Ashtu si me arsimin, qasja në kujdesin shëndetësor cilësor është një prioritet i lartë i popullsisë në Mitrovicën e Veriut, Leposaviq, Zubin Potok dhe Zveçan, dhe për këdo që ka interes për një ambient të fortë dhe të qëndrueshëm socio-ekonomik në pjesën veriore të Kosovës. Të gjitha komunitetet kanë qasje në kujdes shëndetësor dhe në objektet dhe/apo shtëpitë e shëndetit në secilën prej katër komunave; Në Mitrovicën Veriore, sektori i kujdesit shëndetësor është edhe një nga punëdhënësit kryesor.¹⁶ Në praktikë, shëndetësia në veri të Kosovës është sponsorizuar dhe punon sipas rregulloreve të Serbisë.¹⁷ Kjo krijon frikën për mundësinë e rënies së cilësisë së shërbimeve nëse strukturat paralele do të pushojnë së vepruari dhe ekzistuari,¹⁸ pavarësisht garancive aktuale të Planit Gjithëpërfshirës për Statusin¹⁹ që mbikëqyrja e sektorit t'i takoj Republikës së Serbisë. Mes diskutimeve të përgjithshme ekzistojnë edhe shqetësime në lidhje me efektet e abuzimit me substanca dhe mungesa e vetëdijes për sa i përket shëndetit riprodhues në mesin e të rinjve. Në të vërtetë, problemet me sistemin shëndetësor kanë ndikime të menjëhershme dhe të prekshme për komunitetet. Probleme të tilla do të jenë një nxitje e fortë për t'u larguar nga rajoni, ose ndryshe përjetojnë një rënie të konsiderueshme në cilësinë e jetës.

Të gjithë pjesëmarrësit në studim kanë interes në përmirësimin e kujdesit shëndetësor në komunat e tyre, pavarësisht nga mosha, niveli i arsimimit, punësimit dhe/apo përkatësisë etnike. Aty ku mostra lejon rëndësinë statistikore, është marrë parasysh sfondi dhe përvoja e të anketuarve si një mënyrë për

¹⁶ OSBE, *Profilat e komunave: Mitrovicë*, nëntor 2011 në dispozicion në <http://www.osce.org/kosovo/38678>.

¹⁷ Grupi Ndërkombtar i Krizave, *Kosova Veriore: Sovraniteti dyfishtë në praktikë*, 14 mars, 2011 në dispozicion në <http://www.crisisgroup.org/~/media/Files/europe/balkans/kosovo/211%20North%20Kosovo%20---%20Dual%20Sovereignty%20in%20Practice.pdf>, faqe 2.

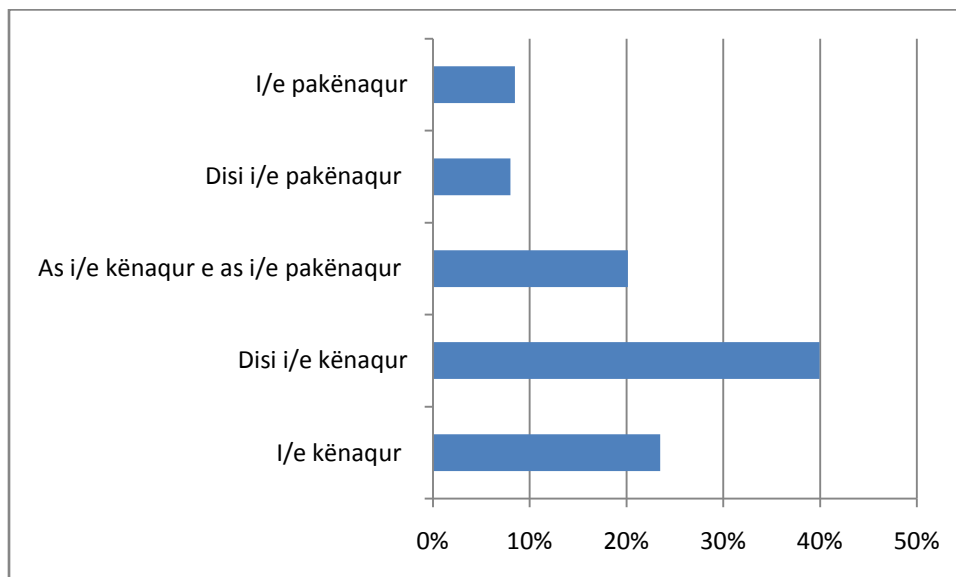
¹⁸ Leon Malazogu dhe Alex Grigorev: *Nga një dykuptimësi kreative tek një proces konstruktiv 2012* në dispozicion në http://d4d-ks.org/assets/2012-10-17-PER_VeriuENG.pdf, faqe 48.

¹⁹ *Propozimi gjithëpërfshirës për zgjidhjen e statusit të Kosovës, 'Ahtisaari Plan'*, <http://www.unosek.org/>.

të bërë të njohura dobësitë eventuale në ofrimin e shërbimeve shëndetësore dhe infrastrukturës së kujdesit shëndetësor. Duke qenë që kujdesi shëndetësor është një fushë që mund të ndikojë ndjeshëm dhe mund të prek personalisht çdo të anketuar në nivel të dukshëm, perceptimet në lidhje me situatën bëhen shumë më të rëndësishme.

2.1. Perceptimet e përgjithshme

Perceptimet në lidhje me cilësinë e kujdesit shëndetësor në veri të Kosovës janë përgjithësisht pozitive. Ekziston një devijim i vogël në të katër komunat, kur krahasohet me përmasat e përgjithshme të treguara në *Grafikun 8*. Shumica e të anketuarve raportojnë të jenë të kënaqur në një nivel mbi mesatar; 39,94% janë disi të kënaqur dhe 23,48% janë të kënaqur. Këto përgjigje përafërsisht korrespondojnë me rezultatet e grumbulluara në lidhje me pyetjet që kanë ndërlidhje të afërt: 59,71% e të anketuarve raportojnë se numri i spitaleve në zonat e tyre është i mirë ose shumë i mirë,²⁰ 86,55% e të anketuarve raportojnë të kenë qasje të lehtë ose shumë të lehtë në kujdesin shëndetësor,²¹ dhe 73,81% janë të kënaqur ose deri diku kënaqur me shërbimet e ofruara në spitalet e tyre.²²

Grafiku 8. "Në përgjithësi, a jeni të kënaqur me nivelin e cilësisë së kujdesit shëndetësor në zonën tuaj?"

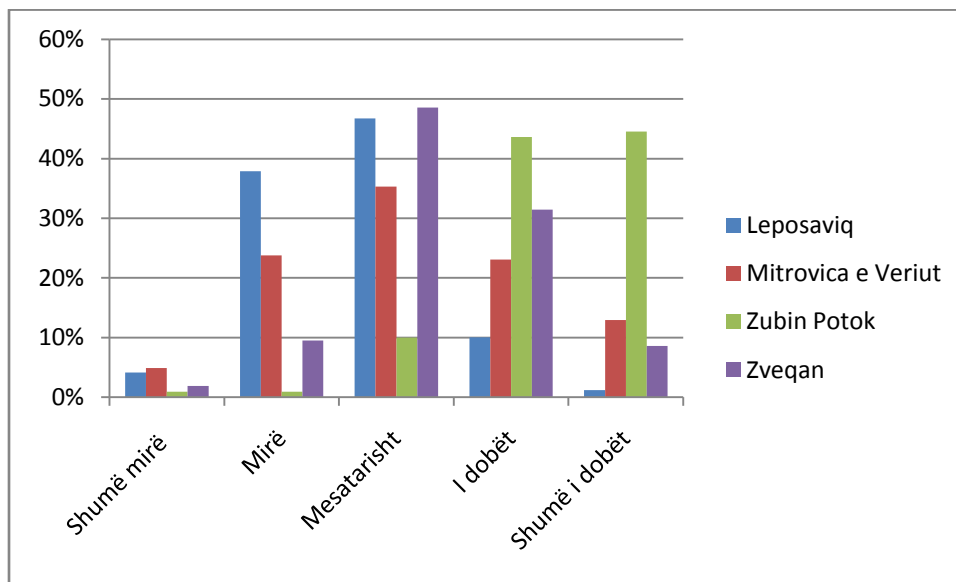
Megjithatë, perceptimet janë më pak të qëndrueshme ndërmjet katër komunave për sa i përket aspektit të kënaqshmërisë me pajisje mjekësore. Siç paraqitet në *Figurën 9*, jo më shumë se 5% e të anketuarve japin vlerësimin më të lartë në ndonjë nga katër zonat gjeografike. Kritikën më pozitive vijnë nga ata që jetojnë në Leposaviq, ku 37,87% deklarojnë se pajisjet mjekësore janë të mira dhe 46,75% thonë se pajisjet mjekësore janë të nivelit mesatar. Për dallim nga të anketuarit në Leposaviq, pjesëmarrësit nga Zubin Potoku kanë dhënë përgjigje më negative, me 43,64% të të anketuarve kanë vlerësuar pajisjet mjekësore si të varfra dhe 44,55% si shumë të varfra. Komuna e Zubin Potokut nuk ka një spital

²⁰ Shih Shtojcën 1, Pyetja 3B: A mendoni se numri i spitaleve në zonën tuaj është i duhur në krahasim me numrin e popullsisë që jeton atje?

²¹ Shih Shtojcën 1, Pyetja 3C: Sa e lehtë është për ju qasje në kujdesin shëndetësor në zonën tuaj?

²² Shih Shtojcën 1, Pyetja 3D: A mendoni se shërbimet e ofruara nga spitalet në zonën tuaj janë të kënaqshme?

funksional,²³ dhe është perceptuar si komunë e neglizhuar kur është fjala për donacione në pajisje mjekësore.²⁴ Por edhe në komunat të cilave u janë dhuruar shumë pajisje, ato kanë mbetur të papërdorura për shkak të mungesës së trajnimit përkatës.²⁵ Perceptimet e përgjithshme tregojnë se ekziston hapësirë e konsiderueshme për përmirësim sa i përket aspektit të cilësisë së pajisjeve mjekësore, pavarësisht përgjigjeve kryesisht pozitive me cilësinë e përgjithshme të kujdesit shëndetësor.

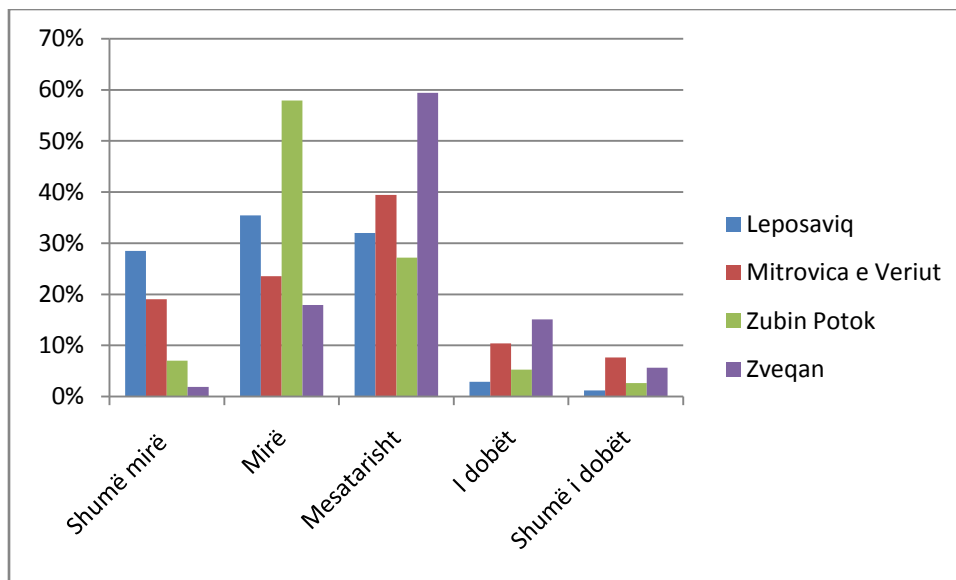
Grafiku 9. "Çfarë mendoni në lidhje me cilësinë e kujdesit shëndetësor sa i përket plotësimit të nevojave të njerëzve me pajisje mjekësore?"

Duke parë që cilësia e përgjithshme e kujdesit shëndetësor është konsideruar të jetë e mirë, faktorë të tjerë mund të bëjnë kompensimin ose të balancojnë mungesën e perceptuar të pajisjeve të duhura mjekësore. Një faktor i tillë është cilësia e personelit mjekësor, që gjithashtu është konsideruar të jetë mbi mesatare në të katër komunat. Siç shihet në *Grafikun 10*, perceptimet janë ende më të lartat në Leposaviq, por shumica e të anketuarve nga Zubin Potokut 57,87% konsiderojnë nivelin e personelit mjekësor të jetë i mirë dhe 7.02% për shumë të mirë. Personeli mjekësor konsiderohet të jetë relativisht i varfër në Zveçan, ku 59,43%, e konsiderojnë personelin mjekësor të jetë në nivel mesatar.

²³ OSBE, *Profilet e Komunave: Zubin Potok*, nëntor 2011 në dispozicion në <http://www.osce.org/kosovo/13135>.

²⁴ Konsultimet e ECMI Kosovës me hulumtuesit lokal, Mitrovicë: 11 dhjetor, 2012.

²⁵ *Ibid.*

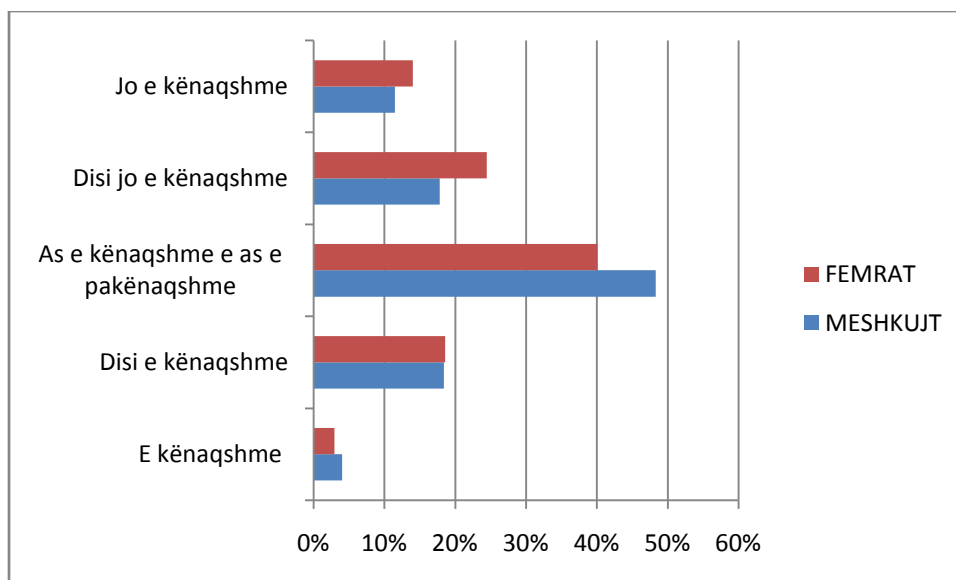
Grafiku 10. “Çfarë mendoni në lidhje me cilësinë e kujdesit shëndetësor për sa i përket personelit të kualifikuar në përmbushjen e nevojave të njerëzve?”

Këto konkluzione janë përforcuar nga gjetjet nga një pyetje që kishte të bënte me tre aspektet më të dobëta të kujdesit shëndetësor në secilën komunë.²⁶ Aspekti i pajisjeve mjekësore ka qenë përgjigjja më e shpeshtë në të katër komunat, e pasuar nga infrastruktura që ishte në përqindje të afërt me pajisjet mjekësore. Një përgjigje që nuk është e përfshirë, por që konfirmon perceptimet në *Grafikun 10*, është nevoja e përmirësime të cilësisë së personelit mjekësor në Zveçan me 21,15%, një përgjigje shumë më e lartë në krahasim me komunat tjera.

2.2. Kujdesi shëndetësor riprodhues

Kujdesi shëndetësor riprodhues është një aspekt i kujdesit shëndetësor që është në shënjestër të këtij hulumtimi. Siç shihet në *Grafikun 11* shumica e përgjigjeve bien nën kategoritë as të kënaqur e as të pakënaqur, pa ndonjë dallim të rëndësishëm ndërmjet të anketuarve meshkuj dhe femra.

²⁶ *Shih Shtojcën 1, Pyetja 3G: Cilat elemente të kujdesit shëndetësor në zonën tuaj, ju konsideroni se ekziston nevoja për përmirësime urgjente?*

Grafiku 11. "A mendoni se cilësia e shërbimeve për sa i përket shëndetit riprodhues është e kënaqshme?"

Kur përgjigjet në pyetjen, a mendoni se cilësia e shërbimeve për sa i përket shëndetit riprodhues është e kënaqshme, ndahen sipas komunave, të anketuarit në Leposaviq dhe Zveçan janë përgjigjur në një mesatare prej 42,16% respektivisht 46,94%. Në Mitrovicën Veriore dhe Zubin Potok, të anketuarit janë disi më të pakënaqur, por përgjigjet e grumbulluara në përgjithësi janë neutrale. Këto rezultate mund të tregojnë një neutralitet aktual, por gjithashtu mund të ketë ngjarë të pasqyrojnë një nivel të ulët të informacionit rreth kujdesit shëndetësor riprodhues në mesin e të anketuarve, sidomos në Leposaviq dhe Zveçan. Ka shumë gjasa që anketuesit të raportojnë të ndjehen të rrezikuar/cenueshëm apo të perceptojnë mungesën e shëndetit riprodhues, si një kërcënim të prekshëm, në qoftë se të anketuarit nuk janë të vetëdijshëm për rreziqet e ndërlydhura. Tema e shëndetit riprodhues është kryesisht tabu dhe nuk është një çështje e prekur në debate publike, të anketuarit më të moshuar nganjëherë edhe nuk e kuptojnë terminologjinë farë.²⁷ Veçanërisht në zonat rurale, femrat e reja janë të painformuara me shërbimet e kujdesit shëndetësor riprodhues, sepse ndjehen të pasigurta t'i nënshtrohen kontrolleve mjekësore nga frika se mund të konsiderohen si shtatzënë.²⁸ Kjo potencialisht mund të shpjegojë përgjigjet e ndryshme që janë nën shkallën 5% të kënaqshmërisë në mesin e të dy gjinive.

2.3. Abuzimi me substanca

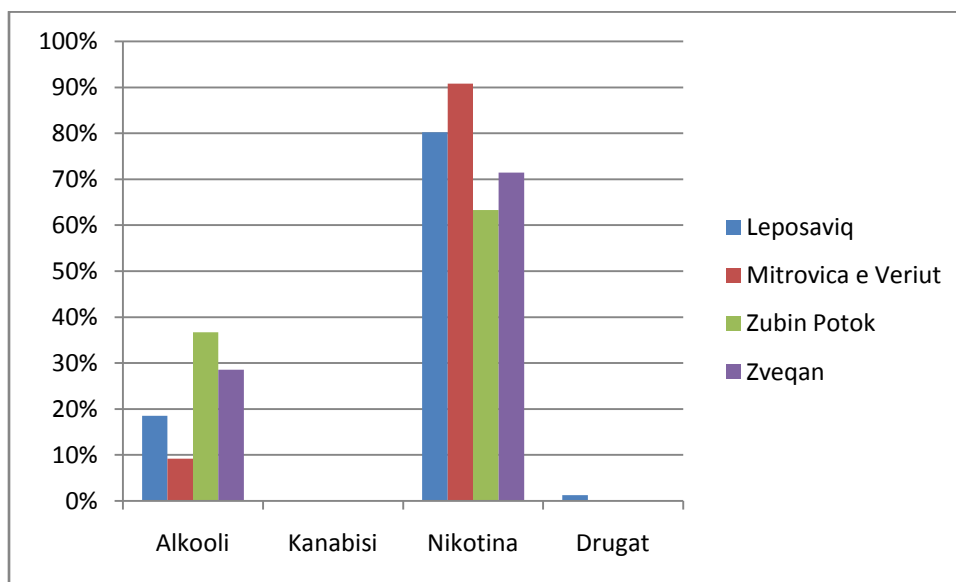
Të anketuarit gjithashtu u pyetën të vetë-raportojnë abuzimin me substanca, i cili është një tjetër aspekt i veçantë i kujdesit shëndetësor publik. Zakonisht, abuzimi me substanca ka të bëjë me përdorimin e dëmshëm dhe/ose të rrezikshëm dhe varësisë nga to, që thjesht përkufizohet si "përdorim i përsëritur i këtyre substancave" kur frekuenca e përdorimit është shqetësuese.²⁹ Për qëllime të këtij studimi, varësia është konsideruar përdorimi i një substance për më shumë se një herë në javë dhe pyetjet ishin

²⁷ Konsultimet e ECMI Kosovës me hulumtuesit lokal, Mitrovicë: 11 dhjetor 2012.

²⁸ *Ibid.*

²⁹ Organizata Botërore e Shëndetësisë: *Fjalor i termeve të alkoolit dhe drogave publikuar nga Organizata Botërore e Shëndetësisë në dispozicion në http://www.who.int/substance_abuse/terminology/who_lexicon/en/.*

projektuar të mos jenë shumë kritike ndaj pjesëmarrësve. Gjithkund në pjesën veriore të Kosovës, 35% e të anketuarve nën moshën 25 vjeçare dhe 46% e atyre mbi moshën 25 vjeçare pranojnë se abuzojnë me substanca. Ky tregues nuk është një variacion domethënës sa i përket moshës, përveç në komunën e Leposaviqit, ku vetëm 29% e të rinjve raportojnë përdorimin e alkoolit apo nikotinës në krahasim me 51% e të anketuarve më të vjetër.

Grafiku 12. "Ju lutem specifikoni substancën-at nga të cilat jeni të varur (më shumë se një herë në javë):"

Grafiku 12 paraqet dallimin e rëndësishëm ndërmjet llojeve të substancave me të cilat është abuzuar. Një shumicë e madhe e atyre që pranuan të jenë të varur, thonë se është nikotina substanca nga e cila ata janë të varur. Kjo është një normë e lartë e varësisë ndaj nikotinës: 30,24% në Zubin Potok, 33,67% në Mitrovicën Veriore, 32,66% në Zveçan dhe 32% në Leposaviq. Për krahasim, shkalla e tymosjes së duhanit në mesin e të rriturve në vendet e Organizatës për Bashkëpunim Ekonomik dhe Zhvillim, OECD-së, është vlerësuar në më pak se 20%.³⁰

Duhet të theksohet se këto rezultate janë përgjigje të vetë-raportuara dhe më shumë gjasë nuk reflektojnë realitetin e situatës me saktësi. Ndërsa shkalla e tymosjes së duhanit në veri të Kosovës është tashmë relativisht e lartë, ky fenomen me shumë gjasa mund të nënvlerësohet në këtë studim kur merret në konsideratë vëzhgimi i dorës së parë në terren.³¹ Për më tepër, të anketuarit kanë hezitur të deklarojnë varësinë ndaj alkoolit, madje edhe kur ajo është klasifikuar si më sipër në pyetësor dhe/ose anketë, përdorim një herë në javë. Kjo mund të jetë rezultat i një keqinterpretimi të përkufizimit të alkoolit: edhe pse birra dhe vera janë lloje të alkoolit, pjesëmarrësit mund të kenë menduar vetëm në pijet e rënda alkoolike, sepse pyetja e vë alkoolin krahas substancave përndryshe shumë të pashëndetshme dhe që krijojnë varshmëri. Mungesa e përgjigjeve të lidhura me alkoolin mund gjithashtu t'i atribuohet perceptimeve shumë më të këqija sociale në krahasim me perceptimet në lidhje me nikotinën. Edhe pse termi "Alkoolizëm" nuk është përdorur në studim, ky term është një sinonim i

³⁰ Publikim OECD-së, *Shëndeti në një vështrim 2011: Treguesit e OECD-së*, 2011 në dispozicion në http://dx.doi.org/10.1787/health_glance-2011-en, faqe 8.

³¹ Konsultimet e ECMI Kosovës me hulumtuesit lokal, Mitrovicë: 11 dhjetor, 2012.

varësisë nga alkooli me një konotacion shumë negativ. Kjo gjë mund t'i ketë parandaluar pjesëmarrësit që të raportojnë keqpërdorin me alkool, madje edhe nëse në kontekstin e këtij studimit kjo do të thotë përdorimi i alkoolit më rrallë se dy herë në javë.

Një njollë shumë më e fortë është perceptuar në lidhje me kanabisin dhe përdorimin e drogave. Të anketuarit janë jashtëzakonisht hezitues të pranojnë përdorimin e drogës, pavarësisht një konsensusi të përgjithshëm të aktoreve vendor dhe mbështetur në raporte ndërkombëtare³² që përdorimi dhe/apo abuzimi me narkotikë është një problem i zakonshëm në veri të Kosovës. Pjesëmarrësit kanë vënë në spikamë mungesën e objekteve rehabilituese për varësinë nga drogat, si një dobësi të kujdesit aktual shëndetësor,³³ vetëm një person pranon që është përdorues i drogës në Grafikun 12. Mund të ndodhë që hulumtuesit thjeshtë nuk kanë arritur të përfshijnë përdoruesit e rregullt në anketë, një mangësi e mundshme e mostrës/pyetësorit. Është gjithashtu e mundur që edhe pse të anketuarve u është garantuar anonimiteti, ata akoma nuk duan të pranojnë përdorimin e drogave gjatë ndërveprimit me intervistuesit. Megjithatë, gjetjet sugjerojnë një marginalizim serioz të të varurve nga droga, që sipas të gjitha gjasave rrjedh nga perceptimet tepër negative sociale në lidhje me këtë formë të abuzimit me substanca.

3. Mirëqenia Sociale

Ashtu si në komunat e tjera, mirëqenia sociale në Mitrovicën Veriore, Leposaviq, Zubin Potok dhe Zveçan, nuk është e kufizuar vetëm për programet e ndihmës qeveritare, dhe ndikohet nga një sërë faktorësh. Në të vërtetë, në bazë të sondazheve të opinionit të UNDP-së,³⁴ nga komunitetet lokale varfëria është konsideruar si problemi më i madh, pas së cilës vjen papunësia. Por gjithashtu e rëndësishme është siguria e përgjithshme, të cilën shumë vëzhgues e kanë karakterizuar si një fushë që ka nevojë për përmirësim. Raportet e medieve për dhunën në veri të Kosovës janë të zakonshme, dhe çështja e dhunës mes të rinjve vazhdon.³⁵ Megjithatë, perceptimet për sa i përket sigurisë duket të jenë në rritje në mesin e banorëve,³⁶ duke ngritur pyetjen se çfarë është përvojë e jetës së përditshme në veri të Kosovës. Së fundi, edhe pse mungesa e programeve të zhvillimit kulturor dhe social kanë efekt më pak negativ, ato mbeten një faktor integral në perceptimin afatgjatë të kënaqshmërisë dhe të mirëqenies sociale të komuniteteve.

³² Për shembull "Grupi i Krizave ka vërejtur një shitblerje të hapur të drogës në Kampin Veror të Universitetit të Mitrovicës në disa raste; Heroina është e lirë, duke treguar se ekziston furnizim dhe/apo sasi e madhe, kokaina është e shtrenjtë dhe e vështirë për tu gjetur, ndërsa kanabisi është "vetëm një pjesë e jetës universitare", Grupi Ndërkombëtar i Krizave, Veriu i Kosovës: Sovraniteti i Dyfishtë në Praktikë, 14 mars 2011 në dispozicion në <http://www.crisisgroup.org/~media/Files/europe/balkans/kosovo/211%20North%20Kosovo%20---%20Dual%20Sovereignty%20in%20Practice.pdf>, faqe 14.

³³ Shih Shtojcën 1, Pyetja 3G: Cilat elemente të kujdesit shëndetësor në zonën tuaj, ju konsideroni se ekziston nevoja për përmirësime urgjente?

³⁴ UNDP, Sondazhi i Pulsit Publik: Fakte të shpejta V, nëntor 2012 në dispozicion në http://www.kosovo.undp.org/repository/docs/2012/Fast_Facts_5-Final.pdf, faqe 5.

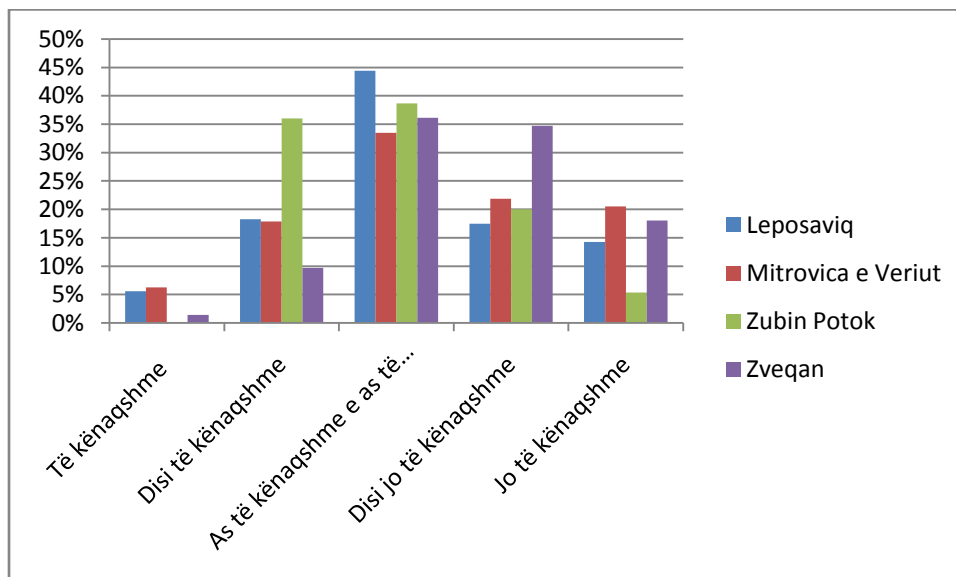
³⁵ Leon Malazogu dhe Alex Grigorev: Nga një dykuptimësi kreative tek një proces konstruktiv 2012 në dispozicion në http://d4d-ks.org/assets/2012-10-17-PER_VeriuENG.pdf, faqe 52.

³⁶ UNDP, Sondazhi i Pulsit Publik: Fakte të shpejta V, nëntor 2012 në dispozicion në http://www.kosovo.undp.org/repository/docs/2012/Fast_Facts_5-Final.pdf, faqe 7.

Në përpjekje për të arritur një kuptim më të mirë të gjendjes aktuale të mirëqenies sociale, mostra përfshin të gjitha segmentet e popullsisë. Në këtë mënyrë, përgjigjet e disa të anketuarve nuk mund të vijnë nga një perspektivë krejtësisht e informuar kur është fjala për programet sociale të cilat me dashje synojnë grupe të ndryshme. Megjithatë, mirëqenia e përgjithshme shoqërore ndikon në tërë popullatën dhe, sidomos kur është fjala për sigurinë, ka futur vërejtje të dobishme të secili, duke i kontribuar këtij raporti.

3.1. Gjetjet e përgjithshme

Anketa është përpjekur të sigurojë një kuptim të saktë të perceptimeve për të gjitha llojet e programeve sociale. Megjithatë, një përqindje shumë e vogël e të anketuarve raportojnë të jenë në mesin e përfituesve të programeve të mirëqenies sociale në veçanti: 10% në Mitrovicën Veriore, 14% në Leposaviq, 10% në Zubin Potok, dhe 7% Zveçan.³⁷ Këto shifra mund të jenë të nënvlerësuara për shkak të thelbit të çështjes apo pyetjeve, të anketuarit mund të mos ndjehen rehat të zbulojnë përfitimet shtetërore që ata marrin, pavarësisht që atyre u është garantuar anonimiteti i plotë.

Grafiku 13. A mendoni se cilësia e shërbimeve të ofruara për fëmijë dhe të rritur nga qendrat për punë dhe mirëqenie sociale janë të kënaqshme?

Duke marrë parasysh çështjet e mësipërme, mund të nxirren konkluzione nga *Grafiku 13*. Përgjigja më e popullarizuar në të katër komunat është neutrale, as të kënaqur e as të pakënaqur, me 44,44% në Leposaviq, 33,48% në Mitrovicën Veriore, 38,67% në Zubin Potok, dhe 36,11% në Zveçan. Duhet të theksohet se 36% në Zubin Potok gjithashtu janë të kënaqur deri diku, ndërsa 34,72% në Zveçan janë disi të pakënaqur.

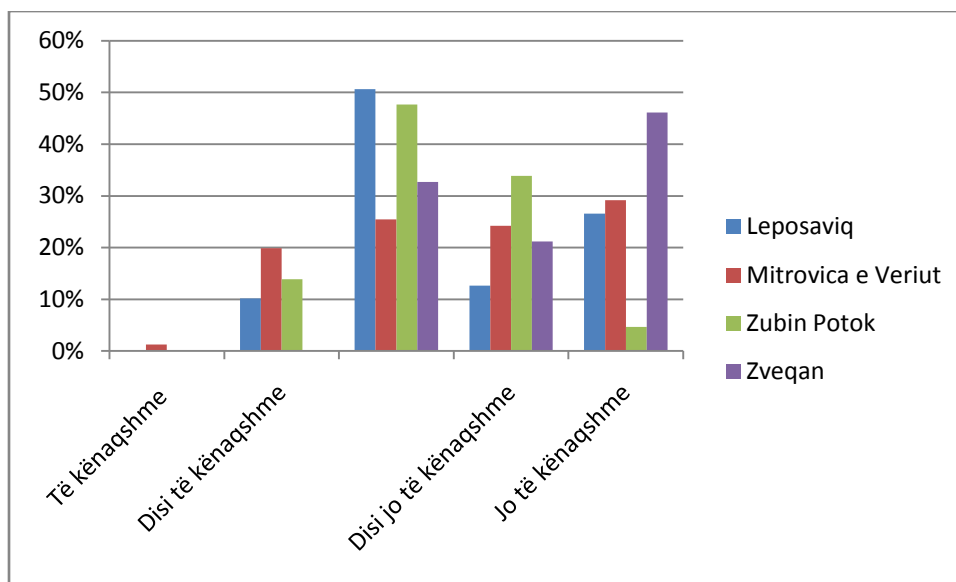
Në një tjetër pyetje të drejtuar vetëm përfituesve të skemave me para të gatshme, po të njëjtat komuna dalin me kënaqësinë më të lartë. Përgjigjet janë pozitive për 38% të të anketuarve në Zubin Potok dhe

³⁷ Shih Shtojcën 1, Pyetja 4A: A jeni në mesin e përfituesve të shërbimeve të ofruara nga QPS-të, Qendrat për punë sociale?

43% në Zveçan, por janë negative për 86% në Mitrovicën e Veriut.³⁸ Bazuar në këto variacione brenda komunave, mospërputhjet mes përgjigjeve të përfituesve dhe jo-përfituesve të programeve të mirëqenies sociale, si dhe përqindja e lartë e përgjigjeve neutrale, mund të konstatohet se niveli i informacionit rreth programeve të tilla është përgjithësisht i ulët. Kjo mund të shoqërohet me komplikime që lindin nga ekzistenca e burimeve paralele të fondeve publike në veri të Kosovës.

3.2. Programet dhe shërbimet publike

Të anketuarit në të katër komunat shprehën pakënaqësi të konsiderueshme me tre llojet e programeve dhe shërbimeve publike: programet dhe shërbimet për njerëz të moshuar, ato për njerëz me aftësi të kufizuara dhe ato që lidhen me ngjarjet dhe iniciativat kulturore. Siç shihet në *Grafikun 14, 15 dhe 16*, jo më shumë se 10%, dhe në shumicën e rasteve në mënyrë të konsiderueshme shumë më pak të anketuar në secilën komunë, shprehen të kënaqur me ndonjë nga këto programe.

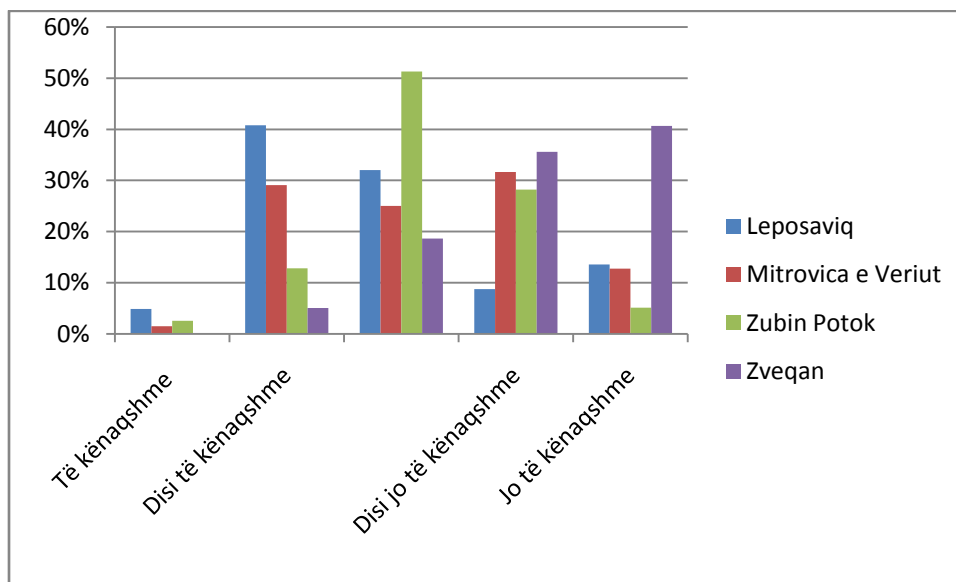
Grafiku 14. Nëse jeni në dijeni të programeve dhe shërbimeve të zbatuara në zonën tuaj ndaj njerëzve të moshuar nga Ministria e Punës dhe Mirëqenies Sociale, a mendoni se ato shërbime janë të kënaqshme?

Sipas të anketuarve, programet dhe shërbimet e projektuara për njerëz të moshuar janë larg nga të qenit të kënaqshme, siç është paraqitur në *Grafikun 14*. Edhe pse përqindja prej 1.24% e të kënaqurve në Mitrovicën e Veriut vjen ekskluzivisht nga të anketuarit e moshave midis 15 dhe 24, mosha bën një ndryshim minimal në mënyrën se si njerëzit janë përgjigjur në të gjitha opsionet e anketës. Mungesa e programeve të kënaqshme ndikon tek popullsia e re që pritet të marrë kujdesin e prindërve kur ata të moshohen, gjithmonë në përputhje me kulturën lokale.³⁹ Shumë më të rëndësishme janë variacionet në mes të komunave: 50,63% e të anketuarve në Leposaviq dhe 47,69% në Zubin Potok nuk janë as të kënaqur e as të pakënaqur, ndërsa 46,17% në Zveçan janë krejtësisht të pakënaqur. Proporcionet në Mitrovicë Veriore janë më të përhapura, por në përgjithësi është e qartë se programet sociale për popullsinë e vjetër lënë shumë për të dëshiruar. Shoqatat e pensionistëve punojnë me kapacitet të

³⁸ *Shih Shtojcën 1, Pyetja 4D: Në qoftë se jeni në mesin e njerëzve që janë përfitues të skemave sociale në para të gatshme, a mendoni se skemat sociale në të holla janë të kënaqshme?*

³⁹ Konsultimet e ECMI Kosovës me hulumtuesit lokal, Mitrovicë: 11 dhjetor, 2012.

kufizuar në veri të Kosovës, dhe ofrojnë vetëm veprimtari të tilla si ekskursionet ose lojëra zbavitëse, kryesisht shahun.⁴⁰ Gjithashtu ekziston edhe një konsensus negativ nga të anketuarit 50 deri 70 vjeçar, kur u pyetën nëse ata mendojnë se të ardhurat e tyre janë në gjendje të përmbushin kërkesat e tyre themelore. Ata që thonë JO janë 62% në Leposaviq dhe Zubin Potok, 70% në Zveçan, dhe 82% në Mitrovicën e Veriut.⁴¹

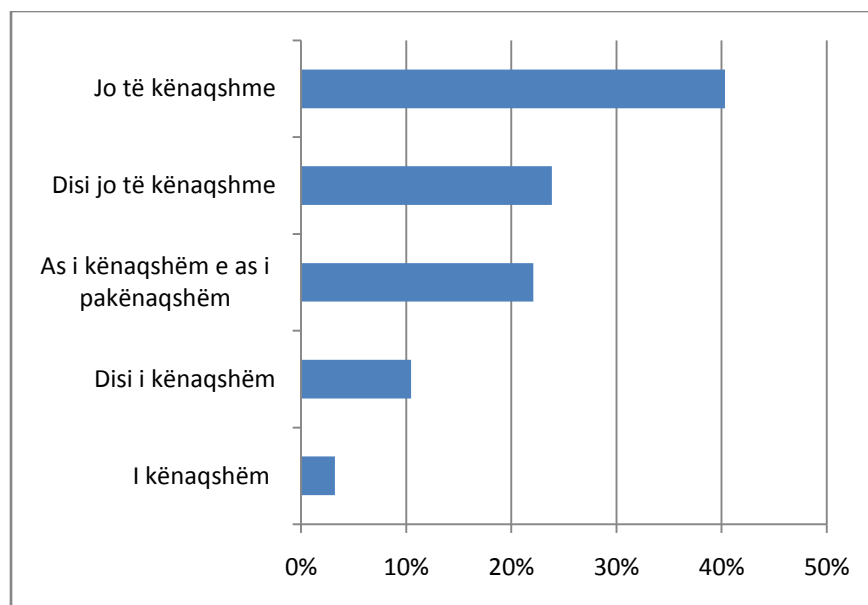
Grafiku 15. Në përgjithësi, a mendoni se shërbimet e ofruara nga qendrat për zhvillimin social për personat me aftësi të kufizuara janë të kënaqshme?

Bazuar në perceptimin e të anketuarve të treguar në *Grafikun 15*, shërbimet për zhvillim sociale për njerëzit me aftësi të kufizuara duken larg nga të qenit të kënaqshme. Pjesëmarrësit jo domosdoshmërisht i përkasin një grupi me nevoja të veçanta, por mostra ka qene e projektuar të ndihmojë për të identifikuar se sa të njohura janë këto programe në nivel lokal. Përgjigjet më të shpeshta janë përsëri më të mirat në komunën e Leposaviqit, me 40,78% e të anketuarve që shprehen të kënaqur deri diku, dhe përgjigjet më negative në Zveçan,⁴² me 40,68% që shprehen të pakënaqur. Dallimet mes komunave jo-domosdoshmërisht pasqyrojnë situatën aktuale dhe nuk ofrojnë krahasim të besueshëm ndërmjet shërbimeve cilësore, por megjithatë tregojnë një mospërputhje në nivelin e kënaqësisë e cila mund të rrjedh nga efikasiteti i shërbimeve në fjalë.

⁴⁰ Ibid.

⁴¹ Shih Shtojcën 1, Pyetja 4M: A mendoni se të ardhurat tuaja mund të mbulojnë kërkesat tuaja themelore?

⁴² Shih gjithashtu 1.4 Arsimi gjithpërfshires, faqe 13.

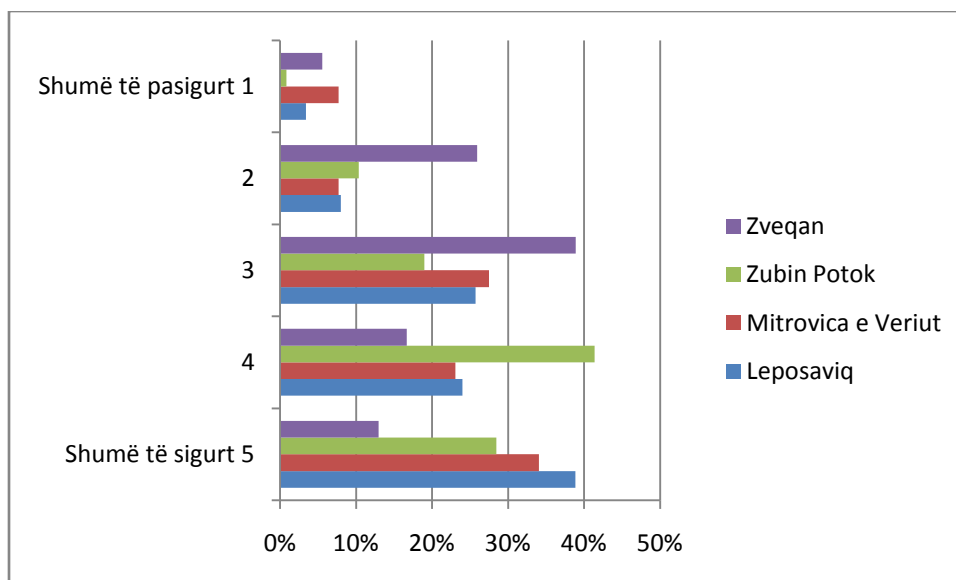

Grafiku 16. Çfarë është perceptimi juaj në lidhje me ngjarjet kulturore në zonën tuaj?

Perceptimet rreth ngjarjeve kulturore janë gjithashtu në përgjithësi negative, me një total prej 40,32% të pakënaqur dhe me 23,87% disi të pakënaqur në pjesën veriore të Kosovës. Kënaqshmëria është më e ulët në Mitrovicë e Veriut dhe Zveçan, ku 50,36% dhe 54,90% janë të pakënaqur. Në të katër komunat, të anketuarit mes moshës 15-24 vjeç kanë qenë kontribuesit kryesor të këtyre rezultateve negative, sidomos në Zveçan, ku 70,97% e të rinjve raportojnë të jenë të pakënaqur. Ky informacion tregon një mungesë të caktuar të programeve kulturore që synojnë të rinjtë. Përndryshe, ngjarjet kulturore mund të mos përmbushin me saktësi pritjet dhe dëshirat e të rinjve. Meqë nivelet totale të kënaqshmërisë janë shumë të ulëta, pavarësisht nga mosha, gjetjet tregojnë një mungesë serioze të programeve të duhura kulturore.

3.3. Siguria

Siguria në përgjithësi konsiderohet si një kërcënim kryesor për mirëqenien sociale në Kosovën veriore, por kjo nuk u reflektua në mënyrë drastike në mostrën e përgjigjeve. Përgjigjet nuk ndryshojnë në mënyrë të konsiderueshme në mes moshës, gjinisë apo përkatësisë etnike, por ka dallime të dukshme mes komunave.

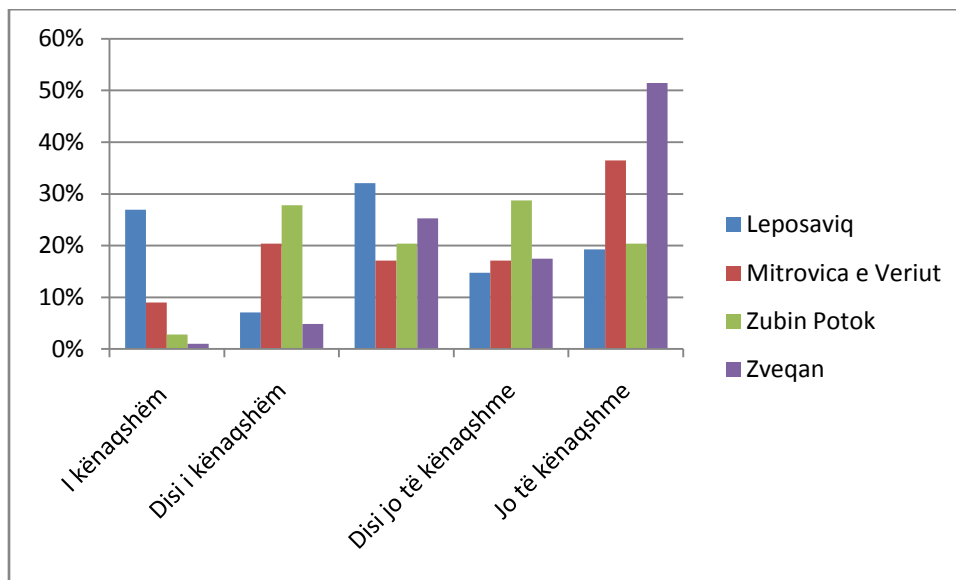
Grafiku 17. Sa të sigurt ndjeheni në zonën tuaj?

Kur u pyetën për të raportuar shkallën e perceptuar të sigurisë, shumë pak nga të anketuarit në secilën komunë deklaruan se ndjehen tërësisht të pasigurt - 3,43% në Leposaviq, 7,69% në Mitrovicën Veriore, 0,86% në Zubin Potok, dhe 5,56% në Zveçan. Edhe përqindja e ndjenjës disi të pasigurt është opsioni tjetër më pak i shprehur në përqindje, përveç në komunën e Zveçanit, ku 25,93% rendisin sigurinë e tyre si 2-dy në shkallët 1 deri 5. Siç tregohet në *Grafikun 17*, reagimet në përgjithësi ndryshojnë ndërmjet komunave dhe janë më pozitive në Leposaviq dhe Zubin Potok, të cilat janë më pak shumetnike dhe shumë më larg nga lumi Ibër. Deri në një masë disa përgjigje të favorshme kanë qenë të pritura, duke marrë parasysh se pjesëmarrësit do të kenë njëanshmëri dhe/apo paragjykim pozitiv ndaj komunave dhe mjediseve të tyre. Gjithashtu, studime të ngjashme vlerësojnë ndjenjën e deklaruar të sigurisë në vendet e OECD-së të jetë 67% në mesatare, e cila është dukshëm më e lartë.⁴³

Gjetjet e mësipërme janë në kundërshtim me perceptimet në lidhje me kapacitetet e autoriteteve lokale dhe të shoqërisë civile për t'iu përgjigjur dhunës siç e paraqitur në *Grafikun 18*. Edhe pse Zubin Potoku ka numrin më të vogël të të anketuarve që shprehen të kënaqur, me një përqindje prej 51,48% e të pakënaqurve, niveli i përgjithshëm i kënaqësisë në komunat e tjera është i ulët, gjë që nuk pritej. Vetëm 9% e të anketuarve në Mitrovicën Veriore, 2,78% në Zubin Potok dhe 0,97% në Zveçan janë në të vërtetë të kënaqur me cilësinë e përgjigjes ndaj dhunës. Të njëjtat komuna kanë 34,07%, 28,45% dhe 12,96% të njerëzve që ndjehen të sigurt. Edhe komuna e Leposaviqit tregon një rënie të konsiderueshme të kënaqësisë në aspektin e sigurisë. Kjo mospërputhje mund t'i atribuohet të kuptuarit të ndryshëm të sigurisë nga secili pjesëmarrës në anketë. Sepse anketa nuk ofron një përkufizim të sigurisë, disa nga të anketuarit mund të mos jenë përgjigjur duke e konsideruar sigurinë në kontekst rreptësisht fizik. Ngjashëm, siguria mund të perceptohet edhe si një çështje e përditshme, si për shembull të ecurit

⁴³ OECD, *Indeksi i jetës më të mirë: Siguria*, <http://www.oecdbetterlifeindex.org/topics/safety> (vizita e fundit 10 dhjetor 2012).

vetëm gjatë natës, ose si një çështje më e përgjithshme, si stabiliteti afatgjatë në rajon. Këto variacione zbusin korrelacionin midis përgjigjes adekuate ndaj dhunës dhe ndjenjës së përgjithshme të sigurisë.

Grafiku 18. A mendoni se kapaciteti i autoriteteve lokale dhe shoqërisë civile për t'iu përgjigjur dhunës është i kënaqshëm?

4. Punësimi dhe Ekonomia Lokale

Papunësia në veri të Kosovës, dhe në Kosovë në përgjithësi, është çështja kryesore e debatit publik dhe burim i pakënaqësisë në mesin e popullatës. Për 42% të popullsisë së përgjithshme, ky është problemi më i madh në Kosovë, dhe në përputhje me rrethanat kërkon përmirësimet më urgjente.⁴⁴ Normat e larta të papunësisë janë pengesë jo vetëm për tu kthyer, por edhe për të qëndruar në Mitrovicën Veriore, Leposaviq, Zubin Potok dhe Zveçan. Kjo situatë është për të gjithë anëtarët e komunitetit - meqë të rinjtë nuk kanë tendencë të flasin të dy gjuhët zyrtare në Kosovë, ndërsa ata më të vjetër nuk kanë aftësitë e nevojshme të kërkuara nga tregu i punës - pothuajse të gjithë potencialisht përballen me diskriminimin në punësim në bazë të përkatësisë së tyre etnike.⁴⁵ Cilësia e tregut të punës dhe qasja në mundësitë e punësimit është e dëmshme për cilësinë e përgjithshme të jetës për çdo komunitet dhe anëtarët e atyre komuniteteve.

Ky raport trajton perceptimet dhe për këtë arsye është veçanërisht i dobishëm në vlerësimin e situatës së të rinjve, ata që kanë më shumë gjasa të jetë në kërkim për punësim dhe mundësi për rritje profesionale. Të anketuarit të cilët tashmë janë të punësuar, vijnë nga sektorë të ndryshëm të punësimit dhe arsimit, si dhe u përkasin moshave të ndryshme. Në këtë mënyrë, ata nuk do të jenë të anketuarit më ideal për vlerësimin e cilësisë së secilit sektor veç e veç, por janë shumë të dobishëm në formulimin

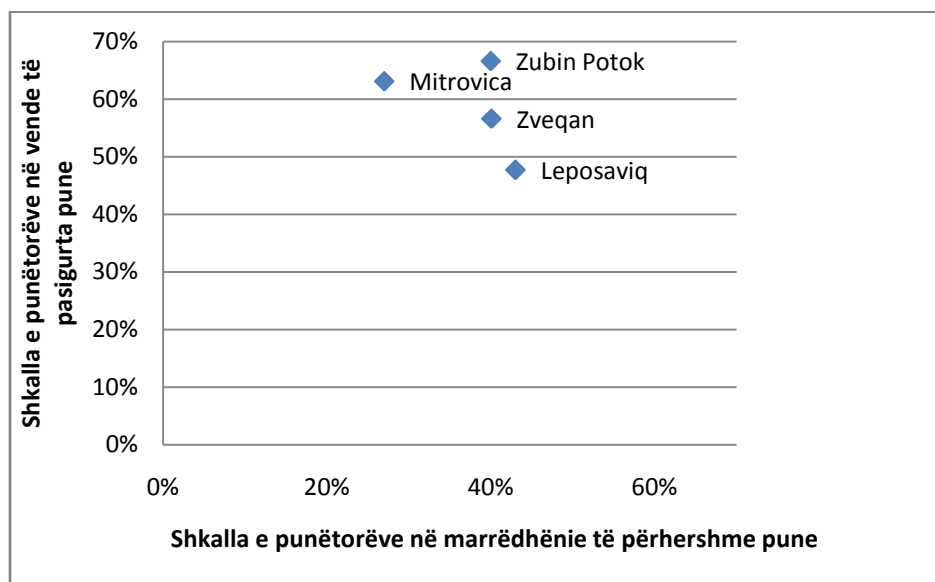
⁴⁴ UNDP, *Sondazh mbi pulsing publik*: Fakte të shpejta V, nëntor 2012 në dispozicion në http://www.kosovo.undp.org/repository/docs/2012/Fast_Facts_5-Final.pdf, faqe 5.

⁴⁵ Grupi Ndërkombëtar i Krizave; *Sfidat e mbetura*: 10 shtator 2012 në dispozicion në <http://www.crisisgroup.org/~media/Files/europe/balkans/kosovo/218-setting-kosovo-free-remaining-challenges>, faqe 21.

e dispozitave sociale që përfundimisht prekin drejtimet që njerëzit marrin kur kërkojnë punësim, ose kur zgjedhin fushat e arsimit.

4.1. Tregu i Punës

Pjesëmarrësit të cilët janë të punësuar, janë ndarë në punëtorë me marrëdhënie të përhershme pune dhe punëtorë me vende të pasigurta pune. Në kuadër të hulumtimit, vend i pasigurt pune është konsideruar punësimi i përkohshëm ose ai me orar të përgjysmuar. Proporcionet në *Grafikun 19* janë të bazuara në mënyrë rigoroze në përgjigjet e vetë-raportuara, por ato tregojnë një normë shumë më të lartë të vlerësuar të punëtorëve me vende të pasigurta pune se sa të punëtorëve me vende të përhershme pune.

Grafiku 19. Shkalla e punëtorëve me vende të pasigurta pune kundrejt atyre me vende të përhershme pune.

Sipas kësaj analize të vetë-raportuar të tregut të punës, njerëzit që jetojnë në katër komunat e kanë shumë më të vështirë të gjejnë një vend të qëndrueshëm pune ndërkohë që janë të mbi-përfaqësuar në vendet e pasigurta të punës. Këto të fundit zakonisht kanë një kohëzgjatje të shkurtër dhe ofrojnë një stabilitet të kufizuar; punëtorët e tillë shpesh janë të parët që humbasin punët e tyre në kohë të kushteve të vështira ekonomike dhe të fundit që do të rekrutohen gjatë një periudhe me rritje ekonomike. Në të vërtetë, 29,63% e të anketuarve në Leposaviq, 39,01% në Mitrovicën Veriore, 25.86% në Zubin Potok, dhe 46,03% në Zveçan raportojnë se të ardhurat e tyre të punësimit janë të pamjaftueshme.⁴⁶ Megjithatë duhet të merret në konsideratë se njerëzit në çdo rrethanë mund të kenë prirje të dëshirojnë të ardhura më të larta.

Mungesa e aftësive dhe sfondit arsimor mund të pengojë seriozisht aftësinë e vendoreve për të hyrë në tregun e punës dhe për të gjetur punë të mirë.⁴⁷ Në të vërtetë, 47,06% e të anketuarve në Leposaviq, 62,24% në Mitrovicën Veriore, 49,12% në Zubin Potok, dhe 55,74% në Zveçan nuk raportojnë të punojnë

⁴⁶ Shih Shtojcën 1, Pyetja 5C: Nëse jeni i/e punësuar, a ju ofron kjo punë të ardhura të mjaftueshme?

⁴⁷ Shih gjithashtu 1.2; Kalimi nga Arsimi në Punësim, në faqe 10.

në një fushë të lidhur me edukimin e tyre.⁴⁸ Për më tepër, kjo përgjigje është dhënë nga 64,10%, 69,64%, 55,17%, dhe 100.00% e të rinjve ndërmjet moshës 15 dhe 24 vjeç. Këto përqindje në fakt tregojnë një shumicë shumë të qartë, dhe veçanërisht në Zveçan, sinjalojnë për një problem të rëndësishëm me tregun e punës në pjesën veriore të Kosovës, e cila prek të rinjtë në mënyrë disproporcionale.

4.2. Zhvillimi Ekonomik

Përgjigjet janë të bazuara në sektorin e vetë-raportuar të punësimit. Në të katër komunat, 37,44% e pjesëmarrësve raportojnë të jenë të punësuar në sektorin privat, 41,37% në sektorin publik, vetëm 2.20% në sektorin e bujqësisë dhe 18,99% janë të punësuar në NVM- [Ndërmarrje të vogla dhe të mesme].⁴⁹ Në përgjithësi, punësimi publik është shumë më i kërkuar dhe/apo më i parapëlqyer për shkak të sigurisë që ofron, por kjo nuk do të thotë se është domosdoshmërisht i qëndrueshëm në veri të Kosovës.⁵⁰ Proporcionet e përgjithshme janë mbajtur kryesisht në secilën komunë, përveç në Zubin Potok ku vetëm 8.33% janë të punësuar në ndërmarrje të vogla dhe të mesme, ndërsa në Mitrovicën Veriore më shumë njerëz kanë raportuar të jenë të punësuar në sektorin privat se sa në atë publik, apo 41,92% kundrejt 50,73%, duke përfshirë 18,99%, në NVM.⁵¹ Duke pasur parasysh këtë informacion, të anketuarve iu kërkua të vlerësojnë punësimin dhe të ardhurat e gjeneruara, si dhe infrastrukturën në dispozicion, për çdo sektor në secilën komunë.

Përgjigjet e mbledhura rreth gjenerimit të punësimit nuk ndryshojnë në mënyrë të konsiderueshme në mes të sektorëve, me një total prej 66,69% që pajtohen se sektori privat krijon mundësi të mjaftueshme, 77,60% e të anketuarve mendojnë se sektori publik krijon mundësi të mjaftueshme, 78,93% bujqësia dhe 87,49% NVM-të. E vetmja mospërputhje domethënëse midis perceptimeve të përgjithshme nga veriu i Kosovës vjen nga komuna e Zubin Potokut, ku 71,26% e të anketuarve në të vërtetë nuk pajtohen që sektori privat mund të gjenerojë mundësi punësimi. Si një zonë më rurale me infrastrukturë të dobët, kjo nuk është perceptim dhe/apo përgjigje e papritur.

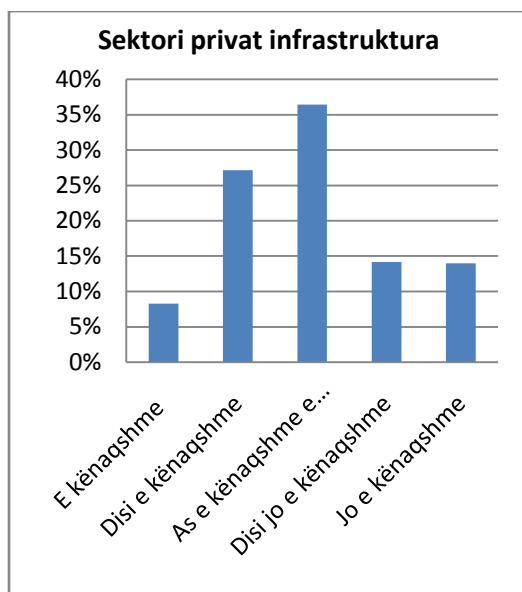
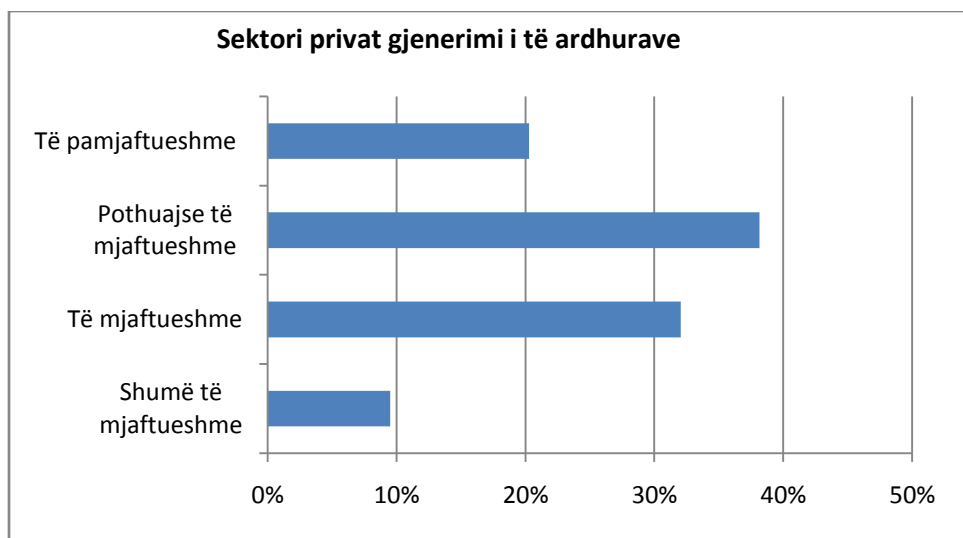
Grafiku 20, 21 dhe 22 tregojnë perceptimet e përgjithshme në të katër komunat për gjenerimin e të ardhurave dhe cilësinë e infrastrukturës për sektorët privat, publik dhe bujqësor veç e veç. Në përgjithësi, nuk vërehet ndonjë ndryshim i rëndësishëm midis perceptimeve të përgjithshme për veriun e Kosovës dhe për komunat individualisht.

⁴⁸ Shih Shtojcën 1, Pyetja 5D: Nëse jeni i/e punësuar, a është kjo punë e lidhur me fushën për të cilën keni studiuar?

⁴⁹ Shih Shtojcën 1, Pyetja 6A: A jeni të punësuar në sektorin privat, publik, bujqësor dhe në atë të NVM-ve?

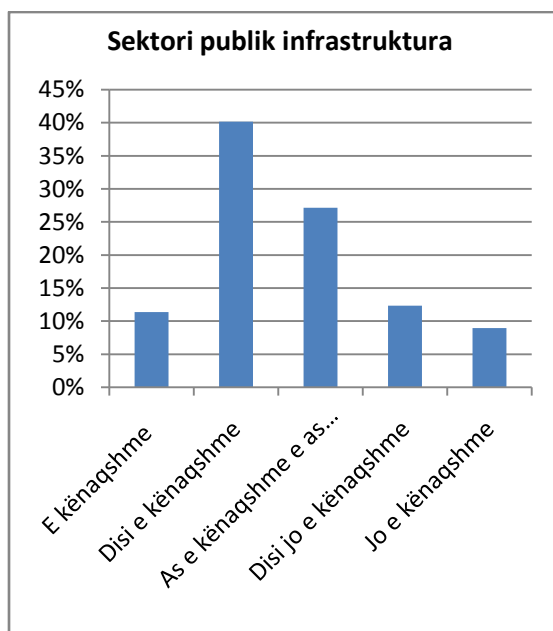
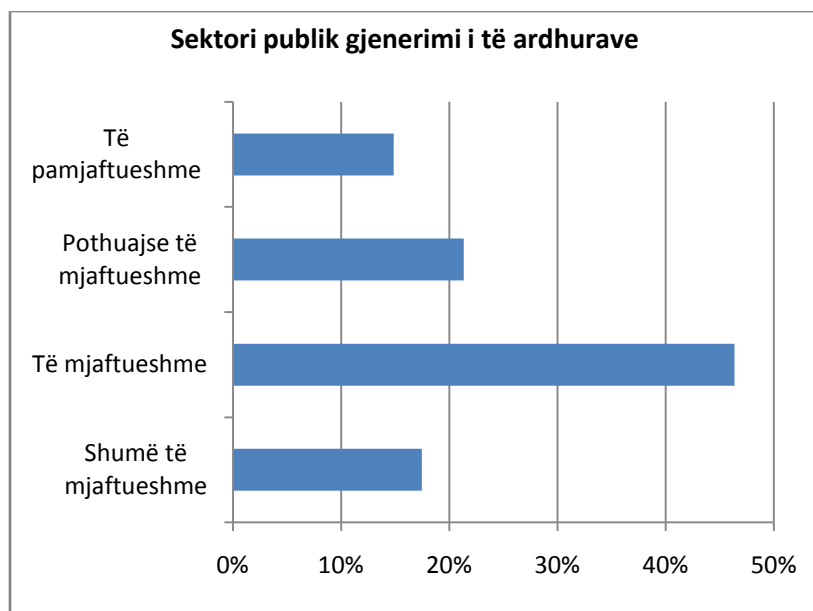
⁵⁰ Konsultimet e ECMI Kosovës me hulumtuesit lokal, Mitrovicë: 11 dhjetor, 2012.

⁵¹ Shih Shtojcën 1, Pyetja 6A: A jeni të punësuar në sektorin privat, publik, bujqësor dhe në atë të NVM-ve?

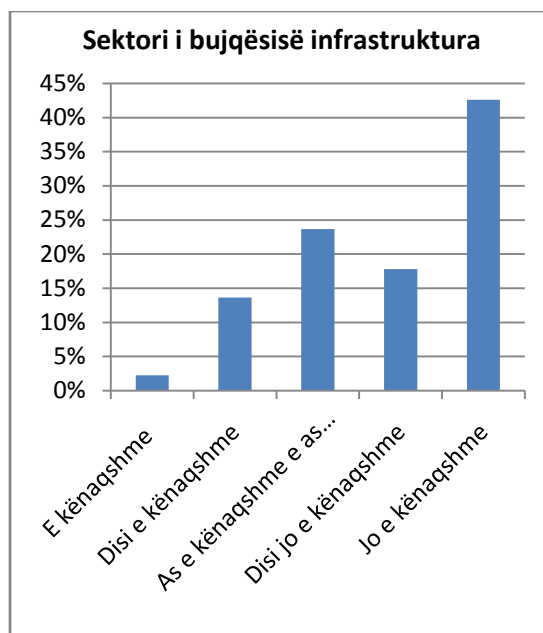
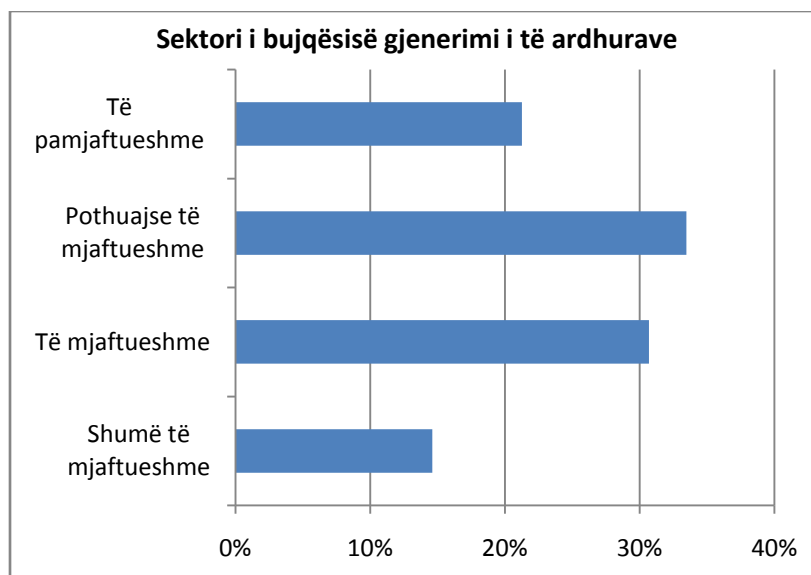
Grafiku 20. A mendoni se sektori privat është në gjendje të gjenerojë të ardhura të mjaftueshme/ka infrastrukturë të kënaqshme?

Perceptimet për sektorin privat janë të përziera: 38,16% e pjesëmarrësve mendojnë se gjenerimi i të ardhurave nga sektori privat është pothuajse i mjaftueshëm dhe 20,29% i shohin si të pamjaftueshme. Megjithatë, infrastruktura merr pak më shumë komente pozitive: 27,15% shprehen për infrastrukturën si disi të kënaqshme dhe 36,42% shprehen se infrastruktura është as e kënaqshme dhe as e pakënaqshme. Perceptimet në Zubin Potok janë veçanërisht negative në lidhje me sektorin privat, që është një devijim nga konsensusi i përgjithshëm në komunat e tjera. Në komunën më të izoluar dhe më rurale të veriut, një total prej 90% e të anketuarve perceptojnë se të ardhurat e gjeneruara nga sektori privat janë të pamjaftueshme ose pothuajse të mjaftueshme dhe 60% e pjesëmarrësve mendojnë se infrastruktura është e pakënaqshme ose disi e kënaqshme.

Grafiku 21. A mendoni se sektori publik është në gjendje të gjenerojë të ardhura të mjaftueshme/ka infrastrukturë të kënaqshme?

Perceptimet rreth sektorit publik kanë tendencë të jenë më pozitive, ndoshta për shkak të imazhit të saj historik si një ofrues i punësimit të qëndrueshëm në rajon, një trashëgimi e strukturës shtetërore jugosllave. Një total prej 46,37% e pjesëmarrësve mendojnë se gjenerimi i të ardhurave nga sektori publik është i mjaftueshëm dhe një përqindje e ngjashme 40,16% mendojnë se infrastruktura është disi e kënaqshme. Përmirësimi është ende i dëshiruar sidomos në Zveçan, ku 70% e pjesëmarrësve mendojnë se në vërtetë të ardhurat janë të pamjaftueshme ose thuajse të mjaftueshme.

Grafiku 22. A mendoni se sektori i bujqësisë është në gjendje të gjenerojë të ardhura të mjaftueshme/ka infrastrukturë të kënaqshme?

Nga të tre sektorët, të ardhurat e gjeneruara nga sektori i bujqësisë dhe infrastruktura e këtij sektori konsiderohen më pak të kënaqshme. Perceptimet rreth infrastrukturës janë veçanërisht negative në pjesën veriore të Kosovës, me 42,61% të pjesëmarrësve që e shohin atë si krejtësisht jo të kënaqshme dhe vetëm 2.27% si të kënaqshme. Edhe pse gjenerimi i të ardhurave nga sektori konsiderohet si i fortë nga disa të anketuar, kjo është kryesisht për shkak të perceptimeve pozitive në Mitrovicë Veriore, ku 26.96% e të anketuarve mendojnë se të ardhurat nga sektori i bujqësisë janë shumë të mjaftueshme.

Vërejtje përmbyllëse

Gjetjet kryesore në këtë raport adresojnë përmirësimet që mund të bëhen në Mitrovicën Veriore, Leposaviq, Zubin Potok dhe Zveçan, në përputhje me dëshirat dhe nevojat e popullatës lokale.

Edhe pse perceptimet në lidhje me ofrimin e arsimit në veri të Kosovës janë në përgjithësi pozitive, përmirësime të konsiderueshme mund të bëhen në aspektin e infrastrukturës dhe pajisjeve shkollore, sidomos kur është fjala për arsimin gjithëpërfshirës për personat me aftësi të kufizuara. Një çështje veçanërisht e rëndësishme është pamundësia e arsimimit formal për të siguruar aftësitë e nevojshme për t'iu qasur tregut të punës në të njëjtën fushë apo zonë gjeografike. Edukimi joformal konsiderohet si mënyra më e mirë për të lehtësuar kalimin nga arsimi në punësim.

Perceptimet në lidhje me cilësinë e kujdesit shëndetësor në katër komunitet e veriut të Kosovës gjithashtu kanë tendencë të jenë në përgjithësi pozitive. Megjithatë ka mangësi të mëdha në aspektin e infrastrukturës dhe cilësisë së pajisjeve mjekësore. Fushat specifike që vuajnë nga mungesa e vetëdijes sociale në mesin e popullatës janë kujdesi shëndetësor riprodhues respektivisht rreziqet e lidhura me abuzimin me substanca.

Mirëqenia sociale pranon kritika negative nga ata që përfitojnë prej saj. Ekziston pesimizëm kur është fjala për programet që merren me njerëz të moshuar apo njerëz me aftësi të kufizuara, dhe perceptohet një pakënaqësi e fortë me cilësinë e ngjarjeve kulturore në mesin e popullatës së re. Për çudi ekziston një ndjenjë e lartë e siguri së përkundër pakënaqësisë së përgjithshme me aftësinë e autoriteteve lokale për t'iu përgjigjur incidenteve të dhunshme.

Një nga shkaqet më të mëdha për shqetësim në rajon janë problemet që lidhen me papunësinë. Ekziston një shkallë e lartë e vendeve dhe punëtorëve me vende të pasigurta të punës, që në mënyrë disproporcionale prekin të rinjtë. Popullata lokale është gjithashtu relativisht më e sigurt me të ardhurat e gjeneruara dhe perspektivës brenda sektorit publik, duke e lënë sektorin privat dhe atë bujqësor prapa për sa i përket aspektit të infrastrukturës, ofrimit të mundësive dhe të ardhurave të mjaftueshme.

Rekomandime

Arsimi

- Të vazhdohen përpjekjet për të investuar në sistemin arsimor për të përmirësuar kapacitetin e sistemit.
- Të kryhen hulumtime shtesë për të vlerësuar pikat e forta dhe të dobëta – [përparësitë dhe mangësitë] e secilit nivel dhe llojin e arsimit formal, duke përfshirë arsimin profesional.
- Të bëhen përpjekje të mëdha për të përshtatur sistemin arsimor në mënyrë që të përputhet me kërkesat e jetës profesionale.
- Të zhvillohet më tej dhe të intensifikohet arsimi joformal si një mjet për të ndihmuar njerëzit të integrohen në punësim duke zgjeruar njohuritë e tyre dhe bazën e njohurive dhe aftësive teknike.
- Të rriten kapacitetet e OJQ-ve lokale për të siguruar arsim joformal të cilësisë së lartë në fusha të ndryshme.
- Të përmirësohet infrastruktura e fortë dhe ajo e butë në mënyrë që të akomodojnë më mirë njerëzit me aftësi të kufizuara dhe të luftojnë diskriminimin mbi këtë bazë.

Shëndetësia

- Të investohet në pajisje më të mira mjekësore dhe të ofrohen trajnime të duhura për personelin shëndetësor.
- Të ngritet vetëdija për kujdesin shëndetësor riprodhues respektivisht abuzimin me substanca (veçanërisht për rreziqet që lidhen me nikotinën) duke intensifikuar fushatat publike.
- Të përmirësohet aspekti i trajtimit të njerëzve të prekur nga varësia e substancave nëpërmjet edukimit të publikut, trajnimit të personelit mjekësor, dhe sigurimit të programeve dhe objekteve të trajtimit të këtyre njerëzve.

Mirëqenia Sociale

- Të kryhen hulumtime të mëtejshme me përfituesit e ndihmave sociale.
- Të rriten përpjekjet për të siguruar zhvillimin e duhur social për personat me aftësi të kufizuara dhe për njerëz të moshuar.
- Të rriten përpjekjet për të realizuar dëshirat e popullatës lokale (sidomos të rinjve) përsa i përket ngjarjeve kulturore.

Situata ekonomike

- Të intensifikohen përpjekjet për të përmirësuar sigurinë socio-ekonomike, dhe mundësitë e trajnimit për të rinjtë.
- Të rriten dhe/apo përforcohen aftësitë e sektorit privat për të gjeneruar të ardhura nëpërmjet kushteve që nxisin ndërmarrësinë.
- Të përmirësohet infrastruktura nëpër komuna për të ndërtuar një ambient më të favorshëm të biznesit.

Shtojcat

- 1. Pyetësi*
- 2. Metodologjia*
- 3. Mostra*
- 4. Përgjigjet e plota në pyetësor*

Shtojcat janë në dispozicion në faqen zyrtare të internetit të ECMI Kosovës: www.ecmikosovo.org

Str. Nena Terezë Nr. 41, Apt. 29
10000 Prishtinë, Kosovo Tel.
+381 (0)38 224 473

Str. Cika Jovina Nr. 3, I floor
38220 Mitrovicë, Kosovo
Tel. +381 (0) 64 00 55 488 / +386 (0) 49 44 63 65